

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ С.І. Сидоренко
« _____ » _____ 2020 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР

**ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЮ «ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
(ПЕРЕКЛАД ВКЛЮЧНО), ПЕРША – АНГЛІЙСЬКА»**

**Тема: *ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО КОНЦЕПТУ
«АМЕРИКАНСЬКА МРІЯ»: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ***

Виконавець: студентка групи ФЛ-201«М» ЧАЛИК АННА ВАДИМІВНА

Керівник: канд. філол. наук, доцент ШАХНОВСЬКА ІРИНА ІГОРІВНА

Нормоконтролер: _____ (Кондратенко Юлія Вікторівна)

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Розділ I. Теоретичні засади вивчення концепту в площині лінгвістики і перекладознавства	7
1.1. Поняття «концепт» з позицій сучасної мовознавчої науки	7
1.2. Вивчення концепту в аспекті перекладознавства.....	10
1.3. Концепт «Американська мрія» як лінгвістичне явище	15
Розділ II. Методологічна база перекладацького дослідження лінгвокультурного концепту «Американська мрія»	21
2.1. Основні етапи та методи дослідження	21
2.2. Концептуальний аналіз як базис вивчення концепту	24
2.3. Методика аналізу концепту «Американська мрія» у творах художньої літератури	27
Розділ III. Особливості відтворення лінгвокультурного концепту «Американська мрія»	31
3.1. Засоби вербалізації і передачі концепту.....	31
3.2. Особливості відтворення метафор в романах Ф.С. Фіцджеральда.....	33
3.3. Відтворення порівнянь в романах Ф.С. Фіцджеральда	45
3.4. Особливості відтворення епітетів в романах Ф.С. Фіцджеральда.....	53
Висновки	74
Список використаних джерел	78
Додатки	87
Додаток А	88

Додаток Б.....	90
Додаток В.....	91
Додаток Г.....	93
Додаток Д.....	95

ВСТУП

Сучасне мовознавство демонструє інтерес до концепту як основи мовної картини світу, до його структури та методики дослідження. Не зважаючи на відсутність єдиного визначення терміну, ця проблематика знайшла багатогранне відображення в працях В.І. Карасика, Ю.С. Степанова, А.П. Бабушкіна, М.П. Лук'янченко, А.О. Огар та інших українських та світових вчених. Переосмислення мови як ментального процесу, нові когнітивні та концептуальні напрями досліджень призвели до акценту на мові як засобі відображення та вираження складних структур людської свідомості, мислення та пізнання. Таким чином спостерігаємо посилення уваги лінгвістів до терміну «концепт»

Зсув наукової думки в бік розгляду перекладу як міжкультурної взаємодії, а також процес світової глобалізації спонукає мовознавців до визначення та аналізу сталих національних систем понять, уявлень та переконань. Так звана «Американська мрія» – яскравий приклад сутонаціонального концепту комплексного світосприйняття десятків і сотень поколінь представників американської культури. Соціоісторичний вплив цього поняття на свідомість як американців, так і усього світу неможливо заперечити.

Ф.С. Фіцджеральд був і залишається найвизначнішим літописцем згубної сили багатства і слави. До його творчого спадку належать літературні шедеври, що стали класикою ще за життя автора. Будучи фактично сучасником розквіту «Американської мрії», він як ніхто із попередників зміг зазирнути в глибини американської психіки, її потаємні закутки і настільки повно їх зобразити. Лінгвостилістична та соціоконцептуальна картина світу митця дозволяє провести комплексний аналіз досліджуваного концепту, тому дане дослідження також передбачає аналіз особливостей стилю Ф.С. Фіцджеральда і розгляд авторських оповідних стратегій на основі романів «Великий Гетсбі» і «Ніч лагідна».

Актуальність теми дослідження зумовлена важливістю дослідження проблеми адекватності перекладу художнього тексту, зокрема перекладу

художньо-образних засобів, а також значущістю художнього перекладу для міжкультурної взаємодії.

Мета дослідження полягає у здійсненні комплексного, інтегрального підходу до вивчення особливостей відтворення системи лінгвостилістичних засобів вираження національного концепту «Американська мрія» в українському перекладі романів Ф.С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі» та «Ніч лагідна». Для досягнення поставленої мети у дипломній роботі передбачається вирішення таких **завдань**:

1. Дати загальне визначення поняттю «концепт» в реаліях сучасної мовознавчої науки;
2. Висвітлити специфіку дослідження і функціонування концепту з точки зору перекладознавства;
3. Визначити і охарактеризувати концепт «Американська мрія» як лінгвокультурне явище;
4. Визначити художньо-образні засоби для вираження концепту «Американська мрія»;
5. Охарактеризувати лінгвостилістичні засоби втілення концепту «Американська мрія», які є доміантними в ідіостилі Френсіса Скота Фіцджеральда;
6. Визначити основні способи перекладу доміантних художньо-образних засобів у творах Ф.С. Фіцджеральда.

Об'єктом дослідження виступають засоби втілення та відтворення такого лінгвокультурного явища як концепт «Американська мрія».

Предмет дослідження складають способи перекладу художньо-образних доміант лінгвостилістичних засобів вербалізації досліджуваного концепту під час перекладу українською мовою.

Методика дослідження має комплексний характер, який полягає у використанні різних методів та прийомів, зокрема перекладознавчо-зіставного методу аналізу оригіналів і перекладів текстів із залученням елементів

контекстуального та кількісного аналізів. Методики контекстуального та концептуального аналізів висвітлює на текстовому рівні лексико-семантичні та функціональні засоби оригіналу, які є облігаторними або факультативними в процесі відтворення певного макрообразу. Кількісний аналіз дозволив визначити домінуючі способи вербалізації концептосфер оригіналів, а також встановити основні способи їх відтворення у текстах перекладу.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у тому, що в роботі було виявлено та досліджено функції лінгвостилістичних прийомів Ф.С, Фіцджеральда, а саме – побудова образної та концептуальної структури твору. Результати дослідження в перекладознавчому аспекті розкривають поняттєву, синтаксичну та семантичну складову розглянутих виражальних засобів, а також показують відмінності мовних норм англійської та української мов, що має вагомий значення для удосконалення методів передачі та перекладу навантажених лінгвостилістичними прийомами текстів.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у тому, що матеріали і висновки дослідження можуть бути використані при підготовці курсу лекцій з теорії перекладу, зарубіжної літератури, стилістики англійської мови, а також при розробці спецкурсів та семінарів, присвячених темі лінгвокультурних концептів та індивідуальних особливостей творчості різних авторів та проблем їх передачі у процесі перекладу.

Апробація результатів дослідження. Результати досліджень, що включені до дипломної роботи, були оприлюднені на II науково-практичній конференції «Розвиток філології та лінгвістики на сучасному історичному етапі», що відбулася 11-12 грудня 2020 року у м. Одеса, Україна.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ В ПЛОЩИНІ ЛІНГВІСТИКИ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

1.1 Поняття «концепт» з позицій сучасної мовознавчої науки

Термін «концепт» корінням сягає латинської мови, з якої "conceptus" можна дослівно перекласти як «поняття». І хоча довгий час більшість дослідників вживали ці два слова синонімічно, сучасні дослідження показують тенденцію до їх розмежування.

Перш за все, термін «поняття» використовувався у філософії та логіці, де й досі залишається характерним. В свою чергу, вживання терміну «концепт» має ширше значення і використовується у цілому ряді галузей і мовознавстві, лінгвістиці та культурології зокрема [41]. Так, за В.І Карасиком, можна сказати, що природа терміну «поняття» поєднує у собі такі логічні терміни як «судження», «умовивід», тобто певний висновок про характеристики об'єкта, а отже, можна сказати, що даний термін утворює раціональну основу для концепту [30, с. 128]. В свою чергу концепт є складнішою структурою, що «нашаровує» знання, уявлення та ставлення до об'єкту [65].

Прийнято узагальнювати, що концепт – це одиниця мислення або пам'яті з відносно впорядкованою внутрішньою структурою. Його можна назвати результатом пізнавальної діяльності індивіда та/або суспільної групи, завдяки чому в концепті закладається та зберігається комплексна інформація про сам об'єкт, про інтерпретацію цієї інформації та про ставлення до даного об'єкту [51, с. 24]. Безперечним залишається і емотивний аспект терміну. На відміну від описово-класифікаційних характеристик, властивих поняттю, концепт несе характерно-вольові та образні уявлення [41]. Зокрема, Ю.С. Степанов вважає, що концепт «пропускається» через емоції, «переживається» [63].

Такі лінгвісти, як В.І. Карасик, В.В. Красних, Л.О. Чернейко та інші розглядають концепт як багатовимірне явище, виділяючи у ньому предметно-образну, понятійну і цілісну складові. Образність концепту – це зорові, слухові, тактильні, смакові та нюхові характеристики предметів, явищ, подій, зафіксованих у пам'яті. Понятійна сторона концепту має на увазі шляхи його фіксації в мові – значення, опис, структура, дефініція, мовне відношення до інших концептів. Ціннісна сторона концепту відображає значення, яке він має для індивіда та його мовної та соціальної групи [30, с. 129].

Зважаючи на масштаби обсягу поняття терміну «концепт», сучасне мовознавство має ряд підходів до його розгляду:

1) лінгвістичний підхід (прихильники – Д.С. Лихачов, В.М. Телія): якщо кожне словникове значення має концепт, то кожне таке значення можна ототожнити із алгебраїчним виразом. Тобто, концепт поєднує конотат і потенціал значення.

2) когнітивний підхід (прихильники – Й.А. Стернін, О.С. Кубрякова): прихильники цього підходу зосереджуються на мисленнєвій складовій концепту, розглядають його як розумове явище та змістовну одиницю пам'яті.

3) культурологічний підхід (прихильники – Ю.С. Степанов, Г.Г. Слишкін) приймає культуру як сукупність концептів та їх взаємозв'язків [41].

Однак, і ці три основні підходи, і решта менш популярних, в цілому розходяться лише на своєму базовому рівні, де глобально їх можна поділити на лінгвокогнітивну та лінгвокультурологічну точки зору. Так, як прихильник першого напрямку, А.П. Бабушкін називає концепт одиницею ментальних або психічних ресурсів свідомості людини, а саме тієї її інформаційної структури, що зберігає, накопичує та відображає знання людини, тобто концепт – це оперативна змістовна одиниця пам'яті, що несе уявлення і поняття про картину світу, в тому числі і мовну. [3].

На противагу цьому, з точки зору лінгвокультурологічного підходу, для В.І. Карасика концепт виступає найпростішою одиницею культури, своєрідним концентратом її основ [30, с. 116].

Варто зазначити, що лінгвокогнітивна та лінгвокультурологічна точки розгляду концепту скоріше не суперечать одна одній, а розглядають це поняття у різних площинах. Якщо перша встановлює зв'язки індивід – культура, тобто ментальний здобуток одного члена соціальної групи стає надбанням всієї цієї групи, то друга, відповідно, йде від культури до індивіда, де член соціальної групи розділяє її погляди та уявлення [30, с. 117].

Цікаво, що і гіпотези походження концептів з цих двох точок зору також відрізняються: на думку В.І. Карасика, концепт виникає в результаті взаємодії досвіду та механізмів визначення цінності і запам'ятування [30]. Для Ю.С. Степанова, концепт виникає при зіткненні культури та уявлень індивіда, тобто він дає вузьке лінгвокультурологічне визначення терміну [63].

Яких би поглядів щодо дослідження концепту не притримувались лінгвісти, безумовним для науки залишається і те, що історично людство спостерігало і засвоїло знання та уявлення про предмети, поняття та явища різних масштабів, а відтак і концепти, що їх позначають та передають, різняться за своїм характером. З метою спрощення процедури визначення концептів, А.П. Бабушкін пропонує таку їх класифікацію:

- мисленнєві картинки (конкретні зорові образи – собака *«німецька вівчарка»*);
- схеми (менш детальні образи – *дім* як помешкання);
- гіпероніми (дуже узагальнені образи – *дерево*);
- фрейми (сукупність асоціацій, які ми зберігаємо у пам'яті – *Новий рік*);
- інсайти (функціональне призначення предмету – *виделка*);
- сценарії (сюжетний розвиток подій – *пологи*);
- калейдоскопічні концепти (сценарії та фрейми, пов'язані з почуттями – *щастя*) [3, с. 43-67].

Концепт виходить за рамки одного слова чи сталих фраз. Гнучкість його значень визначає гнучкість засобів його вираження. Так, З.Д. Попова та Й.А. Стернін вважають, що жоден із концептів не можна виразити повністю, оскільки концепт є результатом індивідуального пізнання і вимагає комплексу засобів вираження, а також несе об'ємний характер і усі форми його вираження просто не є можливим зафіксувати [51, с. 29-30]. Взаємопов'язаність концептів та їх здатність утворювати цілі системи, тобто ті ж самі концептосфери, може підтвердити таку думку.

Отже, можемо зробити висновок, що наразі існує два основні підходи до дослідження терміну і поняття «концепт» – лінгвокогнітивний та лінгвокультурологічний, які не суперечать одне одному, а навпаки – доповнюють і розглядають концепт з двох різних площин. У будь якому же випадку спільним для науковців є переконання в тому, що не зважаючи на відсутність чіткого загальноприйнятого визначення терміну, сучасна мовознавча наука визнає багатшаровість концептів та взаємозв'язки, які ті встановлюють між собою, а також індивідуально-персональною та суспільною мовною картиною світу; їх вклад в утворенні та розширенні понятійних систем, уявлень та концептосфер у мові та сприймає концепт як матеріал будівництва цих та ще ширших понять і структур.

1.2 Вивчення концепту в аспекті перекладознавства

Сучасна перекладознавча наука показує тенденцію до розгляду перекладу як міжнаціонального явища. Процес перекладу сам по собі можна розглядати як акт міжкультурної комунікації, оскільки він встановлює контакт не лише між двома різними мовами, але й двома різними культурами [78]. Мова та культура описують життя та життєві реалії, характерні для певного суспільства. Саме мова передає інформацію про конкретний світогляд та механізми засвоєння досвіду, що є критичним для збереження в ході перекладу.

Перекладач виступає «бікультурним медіатором, який допомагає в спілкуванні заповнювати когнітивні і комунікативні лакуни, що виникають при

накладенні мовних «картин світу» адресанта і адресата мовлення одна на одну» [13, с. 88]. А отже, результатом перекладацької діяльності стає новий текст, що по-суті адекватно замінює текст оригіналу в іншій культурі, мові, комунікативній ситуації. Досягнення еквівалентності двох текстів передбачає не абсолютну їх тотожність, а достатню спільність для цілей комунікації в конкретних умовах [33].

Г.Г. Єнчева також уточнює, що когнітивна психолінгвістика сприймає процес перекладу як перцепцію одного виду інформації (тобто, тексту оригіналу) та її трансформація в інший вигляд (тобто, текст перекладу). Ці зміни відбуваються на найскладнішому рівні та охоплюють всю інформаційну структуру повідомлення, а когнітивна система перекладача виступає в цьому процесі трансформуючою ланкою [24]. Т.А. Фесенко стверджує, що перекладу підлягають не окремі вербальні форми, а саме ті концепти, які за ними стоять. Зв'язок між групами реалій дозволяє спеціалістам розглядати національні специфічні терміни як елементи окремих смислових систем – концептів [66, с. 3].

Перекладач виявляє спільні риси і поняття двох культур, проте перед ним знову і знову постають проблеми їх розбіжностей, які необхідно подолати аби цільова аудиторія могла цілковито сприйняти оригінальне іншомовне повідомлення [78]. У художньому перекладі перекладач завжди знаходиться на межі двох культур та їх мовних картин світу. Для відтворення початкового тексту мовою перекладу, перекладач здійснює аналіз тексту оригіналу, тобто зіставляє дві сфери переконань та уявлень – концептосфери, та розробляє алгоритм перекодування повідомлень з одного тексту в інший.

Саме зіставлення перекладачем двох мовних картин світу з метою оцінки універсальних та етноспецифічних категорій з точки зору можливості їх перенесення і мовленнєвої репрезентації іншою мовою стає важливим етапом перекладацького аналізу твору [17]. Часто в результаті діяльності перекладача зміст і форма повідомлення можуть зазнати певних змін з метою досягнення певного

компромісу мовних картин світу для сприйняття оригінального повідомлення реципієнтом.

Застосування методики концептуального аналізу (серед прихильників – А. Вежбицька, Ю.С. Степанов, В.І. Карасик, О.С. Кубрякова, І.С. Шевченко) в процесі художнього перекладу відкриває можливості дослідження та розуміння індивідуального світосприйняття автора, концептуальної картини світу самого письменника і закладеної ним в творі [15]. Завдяки концептуальному аналізу, спеціалісти досліджують масивні текстові структури, визначають шляхи їх відтворення засобами іншої мови та мають змогу імплікувати їх до поняттєвої системи іншої культури. У ході аналізу концептів перекладач розбиває концепт на смисленні складники та визначає значущий елемент, який береться за основу для концепту-перекладу. Під час такої інтерпретації концепт поєднується з асоціаціями, переконаннями та ментальними факторами перекладача, в результаті частково реформується оригінальне та складається нове поняття. Таким чином утворюється нова лінгвокультурна картина світу [54].

З огляду на характерні для концепту ознаки відносної впорядкованості [51, с. 24] та динамічності [85, с. 257], концепт можна розглядати як багатоступінчасту структуру, сукупність багаторівневих ознак, що складають одне ширше уявлення про об'єкт. Так, саме матеріальні та ідейні компоненти об'єкта складають структуру концепту. Компонентно ця структура складається з ядра і периферії. Якщо ядро – базовий когнітивний рівень, до якого водять чуттєві образи на основі особистого досвіду, то периферія – це нагромадження окремих пізнавальних ознак та їх сукупностей у вигляді переконань та установок, що витікають із змісту концепту, тобто периферія – це так зване інтерпретаційне поле [65].

Ці інтерпретації, тобто асоціації, які концепт викликає в свідомості реципієнта індивідуальні і часто залежать від особистого та національно-культурного рівня пізнання людини. Обсяг концепту визначається обсягами його компонентів, і відтак структура його так само залежить від його обсягу. І.А.Стернін виділяє три

структурні типи концептів: однорівневі, багаторівневі і сегментні [64, с. 58-65]. Однорівневі концепти мають тільки чуттєве ядро і один базовий рівень (концепти *жовтий, солоний*). Багаторівневі концепти складаються з декількох когнітивних рівнів: базового та інших когнітивних рівнів, що поступово збільшують свою абстрактність. Сегментні концепти складає базовий чуттєвий рівень, оточений кількома сегментами, рівноправними за ступенем абстракції. Концептуальні ознаки кожного рівня або сегменту стають когнітивними класифікаторами (форма, вага, колір, функція, розмір, матеріал, тощо) свого концепту [65]. Ці рівні та класифікатори і має враховувати перекладач.

Таким чином, концептуальний аналіз тексту закладає базу для концептуального підходу до перекладу. Визначення концептів на різних рівнях тексту йде від елементарних до так званого мегаконцепту – основного, глобального концепту твору, стає основною передумовою та відправною точкою процесу перекладу. У художньому перекладі такий підхід дозволяє не лише виявити та зберегти авторський задум, але й базових (мегатекстових) концептів оригіналу. Можна сказати, що мисленнева авторська концепція, яка існує в свідомості творця як абстрактний задум в задовго до створення ним художнього твору, втілюється ним у мові за допомогою прихованих смислів слів, так званих імпліцитах або символах. Їх виявляють при детальному та осмисленому аналізі твору [42, с. 4].

М.П. Лук'янченко також зазначає, що з метою визначення та характеризування різнорівневих концептів, а також збереження індивідуальної концептуально-поняттєвої системи художнього тексту, концептуальний аналіз є надзвичайно доречним у процесі художнього перекладу. Так, дослідниця переконана, що такий метод аналіз твору розкриває нові можливості розуміння та визначення співвідношень авторської та перекладацької творчих особистостей, а також спонукає наукове товариство по-новому розглянути такі проблеми теорії та практики перекладу, як неперекладність тексту, адекватність перекладу та визначення одиниці художнього тексту і перекладу [42, с. 5]. У своїх роздумах

М.П. Лук'янченко визначає наступні оснiвні принципи концептуального пiдходу пiд час перекладу:

- виявлення i збереження базових концептiв, iдентифiкацiя семантико-стилістичних характеристик з метою вiдповiдного впливу тексту на читача;

- урахування авторської концепцiї першотвору при перекладі, її збереження у змiсті та стилі твору;

- сприйняття концептуального змiсту та художньої форми твору як його нероздiльної складової;

- вiдтворення лiнгвостилістичних особливостей оригiналу iз застосуванням трансформацiй та перетворень за необхідності зiставлення мовленнєвих картин свiту пiд час процесу перекладу;

- виявлення та максимально точно вiдтворення у тексті перекладу екстралiнгвальних чинникiв та явищ, що стали елементами контекстної системи оригiналу пiд час його написання;

- урахування культурних, мовних та концептуальних традицiй i переконань реципiєнта твору-перекладу;

- зiставлення концептуальної iнформацiї оригiналу i перекладу, аналіз їх спiввiдношення i адекватності результату діяльності перекладача [42, с. 5].

Така поетапна характеристика методики ведення концептуального аналізу текстiв оригiналу та перекладу продовжує рух перекладознавчої науки у напрямі можливих рiшень проблем адекватності, еквiвалентності перекладу, дає новий поштовх науковi думки в галузі машинного перекладу i вiдкриває шляхи полiпшення власної майстерності перекладачам та дослідникам перекладу.

Розглянувши погляди сучасного перекладознавства, можна зробити висновок, що в умовах посилення значення мiжнацiональної комунікацiї, процес перекладу як такий стає актом мiжкультурної комунікацiї. Рiзні групи реалій, типи та види контексту, що мають вплив як на автора так i на аудиторію, визначають та

дозволяють розглядати різні поняттєві системи на рівні культурних термінів або концептів. Перекладач виступає перехідною ланкою в процесі інтерпретації та трансформації початкового твору з метою його доступності цільовій іншомовній аудиторії, в наслідок чого, у ході своєї роботи перекладачу необхідно звертатися до методів та прийомів концептуального аналізу. Такий аналіз проходить від визначення та розуміння структурних елементів концептів, до ідентифікації взаємозв'язків багаторівневих концептів та так званого мегаконцепту, що поєднується із авторським задумом твору, з метою збереження якого і проходить перекладацька діяльність.

1.3 Концепт «Американська мрія» як лінгвістичне явище

Сполучені Штати Америки історично стали країною контрастів і компромісів, об'єднавши та продовжуючи об'єднувати мігрантів з тисяч країн, що ділять разом землю, кордони та цінності. Відкритий та демократичний характер американського суспільства складався із ходом розвитку взаємодії його різних культурних та соціальних верств. Ставши Новою землею, Америка приваблювала людей новими можливостями і надіями. Характерним елементом американської лінгвокультури є поняття «Американської мрії», глибоко вкорінився в історії, культурі та самобутності американського народу. Його асоціюють з суто американськими життєвими цінностями та устроями, особливостями менталітету та традицій, національної економіки та політики [39].

Варто зазначити, що «Американська мрія» – це, перш за все, явище національне, розуміння якого вимагає знань історичного та культурного підґрунтя його виникнення [90]. Проте можна сказати, що концепт «Американська мрія» старший за саму країну Сполучені Штати Америки. Так, в своїх пошуках багатих та родючих земель, раю на землі, Колумб відкрив Америку, сам того не розуміючи. Цим він перевів глобальні мрії про достаток і щастя тогочасного суспільства у більш конкретне русло, і тисячі шукачів спустили свої кораблі в цьому напрямку [52].

Тоді Америка стала уявленням свободи, де не було королів та імператорів, релігійних обмежень, війн, а людям там являлась тотальна рівність, що заклала основу розвитку громадської позиції США. Потрібно зауважити, що «Американська мрія» це не про виживання чи окремих людей, а система уявлень про суспільне життя [39].

Американське суспільство характеризується демократичністю, терпимістю та рівністю життя, цінностей та уявлень. Воно виховувалося на різноманітності своїх представників і продовжує змінюватися і дотепер. Культура держави утворилась в наслідок взаємодії систем переконань, орієнтирів та поглядів з усіх куточків світу [39]. В історичному процесі цієї інтеграції «Американська мрія» виступає сукупністю ідеалів в усіх життєвих сферах, і дає основу для розвитку і встановлення емоційного зв'язку особистості із нацією [69].

Так, американознавці відзначають, що в основі суспільних цінностей США лежать свобода та рівність, бажання індивідуального щастя та спільного добробуту. Тобто «Американська мрія» – свобода дії і самовиявлення, розкриття свого потенціалу та гармонійного співіснування, визнання прав інших на те ж саме [72].

Концепт «Американська мрія» не можна назвати метафізичним, релігійним чи обмеженим, в нього скоріше культурно-побутовий характер. Не зважаючи на популярну думку, «Американська мрія», як прагнення до особистої свободи та незалежності, не може обмежитись лише матеріальними здобутками. І хоча незліченні «мрійники» марили багатством і грішми, на практиці ж американці зосередилися на ближчих до землі орієнтирах [58].

Так, сім'я стала тим прагненням, елементом «Американської мрії», акцент на якій далі розвинув цей концепт. Саме сім'я як продовження роду стала засобом підтримки уявлень та цінностей, досвіду і здобутків – того, до чого по-суті і тяжіє «Американська мрія» – і шляхом їх передачі, а відтак і продовження існування концепту.

Поступово до асоціативного ряду досліджуваного концепту додалося поняття краси. Краса фізична поєднувалась із внутрішньою та спонукала до гордості собою, своїм колом спілкування та нацією загалом. Таким чином, краса стала одним із аспектів добробуту, поваги та національної гідності. Моральність, терпимість, чесність та інші чесноти людського характеру складають ідеал та прагнення американського народу.

Американська справедливість, рівність та свобода виходять за рамки тіла і можуть трактуватися як можливість обирати власне життя та те, яким чином людина буде ним задовольнятися. У цих понять в американській свідомості більш високий характер. Для багатьох представників США можливість отримувати задоволення від роботи без тиску з боку керівництва – це рівно те ж саме, що бути при владі. Тобто амбітність американської нації та «Американської мрії» як концепту дуже гнучка [58]. Можливо, саме тому сам вираз «Американська мрія» здобув ще більшу популярність в 60-ті роки ХХ століття, після знаменитої промови доктора Мартіна Лютера Кінга «Я маю мрію», в якій він зсилався на коріння американської свідомості, ідеалів і прагнень [91].

Зважаючи на це, «Американська мрія» може існувати лише до тих пір, допоки вона рівномірно реалізується для усього суспільства, адже «американська мрія – мрія про землю, де життя краще і багатше, повніше для всіх з можливістю для кожного, відповідно до здібностей або успіху» [71, с. 404].

З плином часу, сутність «Американської мрії» докорінно не змінюється, кожна віха історії вносила нові зміни та переосмислювала її, та не зважаючи на різноманітні історичні, соціокультурні та економічні події, основні ідеї та ідеали, в які вірили ті мігранти та батьки-засновники, зберігаються [52]. Концепт «Американська мрія» як був, так і залишається одним із об'єднуючих чинників, що згуртував населення різних етнічних груп [69]. «Американська мрія» не втратила своєї актуальності саме тому, що уявлення про неї – це явище комплексне,

багатогранне і багато в чому індивідуальне та водночас спільне, цей концепт еволюціонує пліч-о-пліч із суспільством, в якому живе.

Якщо говорити про індивідуальну структуру концепту, то основні компоненти «Американської мрії» досліджували неодноразово. Зокрема, О.М. Зверев визначає так звані «три кити Американської мрії»:

- віра в неосяжні ресурси американської землі, та передбачений для кожного достаток;
- переконання, що лише Америка звільняє від класових, соціальних, і
- впевненість в тому, що в Америці усі мають право на рівне щастя [28, с. 171].

Подібних поглядів притрималися і Дж. Брегг та М. Дрейтон, які до складу концепту «Американська мрія» додають такі положення:

- віра в стабільний розвиток індивідуальних, колективних, соціальних факторів та в прогрес;
- переконання, що для реалізації кожного достатнього його власних зусиль;
- впевненість в тому, що Америка – Богом обрана країна, яка покликана залучити увесь світ до демократії;
- ідея того, що саме американська форма влади з орієнтацією на людей гарантує їм свободу, рівність та єдність;
- віра в багатонаціональність, в те, що люди різних походжень та рас можуть мирно співіснувати; культурний плюралізм [73, с. 4-5].

Навіть із широким спектром варіативних визначень і трактувань терміноконцепту «Американська мрія» можна впевнено зробити висновок, що у своїй суті по суті – це гуманістична ідея про те що усі люди мають рівні можливості стати успішними і щасливими, навіть якщо для цього знадобляться величезні зусилля.

Безумовно, Сполучені Штати Америки досягли значних успіхів, як в технологічному так і в суспільному плані. У наші дні ця країна уже не настільки

сильно випереджує решту в промисловому, культурному та виробничому планах, і дослідники-скептики припускають, що «Американської мрії» більше не існує, деякі заперечують її значимість та називають ілюзією, вказують на її постійні розбіжності з реальністю, сумніваються в можливості її реалізації [57].

Можна сказати, що «Американська мрія» втратила свою силу, однак не актуальність. Достаток став доступніший, умови життя кращими, а можливості для самореалізації ближчими та масштабнішими. Проте ця ідея залишається певною метою, справжньою мрією, уявленням про те, чого варто бажати і до чого варто тягнутися.

В умовах сучасного світу «Американська мрія» еволюціонувала не просто разом з американським суспільством, можна сказати, що вона вийшла за кордони США і стає спільним уявленням індивіда про власну гідність, цінність, значимість, долю; права на щастя, свободу, рівність, визнання. Такий концепт дає поштовх розвитку і втілення амбіцій глобального суспільства.

З огляду на такі тенденції у світі та науці, варто підкреслити значимість лінгвістичних досліджень в напрямку концептологічних роздумів та збереженні кодів повідомлення оригінального тексту в процесі перекладу. Значне асоціативне значення та ряд можливих похідних концептів зумовлюють широкі можливості вираження концепту в мові. Таким чином, завданням мовознавців стає розрізнити їх, структурувати та уніфікувати. «Американська мрія» як здобуток однієї нації з розвитком суспільних поглядів стає надбанням всесвітнього масштабу і привертає увагу дослідників різних рівнів та походжень.

Отже, «Американська мрія» як явище суто національне сягає історичного коріння людської жаги до пізнання, стає показником розвитку цінностей людей різних народностей, що об'єдналися заради спільної мети. Проте цей концепт давно вийшов за рамки теорії виживання і став описувати прагнення людини до простого щастя, доступного усім у рівній мірі та на рівних правах, навіть якщо це вимагатиме від неї значних зусиль. Серед складових елементів структури інтерпретаційного

потенціалу концепту «Американська мрія» дослідники сходяться в таких аспектах як свобода, вірність, гідність, віра в людські амбіції та сили, переконання у могутності спільної держави, міжкультурний плюралізм. Орієнтація мовознавчої науки на міжкультурну взаємодію сучасних мов виносить концепт «Американська мрія» до ряду питань, що потребують детального міжгалузевого розгляду та виявлення шляхів вираження та збереження поняттєвої системи в ході аналізу та відтворення текстів американських авторів як уже визнаних, так і сучасних.

РОЗДІЛ II

МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО КОНЦЕПТУ «АМЕРИКАНСЬКА МРІЯ»

2.1. Основні етапи і методи дослідження

В процесі будь-якого дослідження правильний вибір доречних методів його проведення стає базою та запорукою достовірності результатів перекладацького аналізу. Концепт «Американська мрія» як історичний елемент національної культурної свідомості набув широке інтерпретаційне поле та інструментарій засобів свого вираження. Різноманітні етнічні, культурні, соціальні та політичні чинники ставали каталізаторами розвитку та збагаченню основних компонентів концепту «Американської мрії». Нові значення і контексти дозволяють науковцям визначати різні етапи та віхи концептуалізації поняття американська мрія та лексичні елементи, що відображають зміст цього явища.

Вибір методів дослідження цього концепту в тексті художнього перекладу зумовлений потребою комплексного та системного опису цього явища відповідно до сформульованих у Вступі цілей та поставлених у роботі завдань.

Перш ніж перейти до характеристики основних етапів і методів проведеного дослідження, варто іще раз відзначити широту концепту «Американська мрія» і те, що немає жодного чіткого набору елементів його інтерпретаційного поля. Не зважаючи на те, що є чітке ім'я концепту, в ході своєї роботи ми розглядали саме асоціативні аспекти створення загального поняття і уявлення про обране для аналізу явище.

Етапи цього дослідження включали, для початку, аналіз історичного та національного-культурного тла розвитку цільового концепту. Далі було сформовано межі інтерпретаційного поля та вибрано опорні критерії їх розгляду. Таким чином, ми змогли утворити вибірку семантичних структур та одиниць, що несуть відповідне для позначення концепту смислове та асоціативне навантаження. Потім досліджували

одиниці були розглянуті в матеріалах дослідження, побудовано їх ідейну класифікацію. Після цього був проведений лінгвоперекладацький аналіз вищезгаданих структур та зворотів, порівняльний аспект якого дозволив визначити шляхи їх збереження та відтворення в ході перекладу та передачі з англійської мови українською. В результаті проведеного дослідження було подано статистичні дані щодо методів, способів та перекладацьких прийомів, вживаних з цією метою, а також описано перспективу вживання вищезгаданого інструментарію в майбутніх перекладах цього і не тільки концепту.

В науковій думці методикою дослідження прийнято називати використання та поєднання загальноприйнятих наукових методів відповідно до мети й завдань конкретного дослідження. Тоді як систематичний алгоритм розгляду й аналізу об'єкта дослідження можемо визначити як дослідження. Метод дослідження укладає основні його кроки та результати, а також відіграє значну роль у його достовірності. Серед методів нашого дослідження можемо перелічити класичні описовий метод, метод контекстуального аналізу, метод зіставного аналізу перекладів, метод кількісного аналізу, а також метод суцільної вибірки, про які ми уже згадували.

Основою нашого дослідження став *концептуальний аналіз* – ключовий метод ведення досліджень концептів в сучасній мовознавчій науці. За допомогою саме цього методу й проходило виокремлення асоціативного поля концепту «Американська мрія», серед яких ми звернули увагу на морально-етичні та часові аспекти творів, що стали матеріалом нашого дослідження – багатство, внутрішня і зовнішня краса, єдність, і так далі. В нашій роботі *концептуальний аналіз* проведено у кілька кроків:

- 1) аналіз лексичних значень імені концепту, визначення їх основних та периферійних значень;

2) за допомогою *компонентного і семантичного аналізу* було виділено семи, на основі яких вибудовано концептуальні ознаки змісту концепту «Американська мрія»;

3) аналіз зовнішніх і внутрішніх форм імен концепту;

4) за допомогою *контекстуального аналізу* було встановлено засоби вираження концепту на основі його смислового поля;

5) виявлення та структуризація концептуальних ознак, виокремлених у дискурсі досліджуваних текстів;

6) класифікація концептуальних засобів вираження образних і концептуальних метафор, складних і простих порівнянь, епітетів що складають ідейно-образне навантаження концепту.

Детально про застосовані методи як елементи концептуального аналізу та самотійно описуємо нижче.

Так, після встановлення базових значень елементів концепту, було застосовано *метод компонентного аналізу* задля того, аби визначити можливі елементи позначення понятійних аспектів досліджуваного концепту, а також розглянути значення окремих елементів із семантичного поля структур його вираження.

Далі за допомогою *методу суцільної вибірки* ми створили і розглянули добірку лінгво-стилістичних засобів, проаналізували їх образно-поняттєву структуру та встановили ті одиниці, що несли смислове навантаження відповідне інтерпретаційному полю концепту «Американська мрія».

Історичний розвиток та культурне нашарування значно збільшили як поняттєве поле досліджуваного концепту, так і вагомо розширили інструментарій його вираження у мові. *Метод структурно-семантичного аналізу* дозволив нам побудувати класифікацію відібраних нами засобів як відносно їх типів відносно одне одного, так і їх внутрішніх підтипів кожного. Таким чином,

структурно-семантичний аналіз був застосований для структурно-семантичної класифікації мовних засобів вираження концепту.

Метод кількісних підрахунків було залучено до розрахунків частоти вживання різних типів концептуальних метафор (стертих, традиційних, авторських та розгорнутих), а також з метою встановлення частоти вживання окремих перекладацьких технік та прийомів для передачі метафор і порівнянь, що стали іменами концепту «Американська мрія».

Метод порівняльного аналізу став наступним логічним кроком нашої роботи, оскільки в сукупності з елементами концептуального аналізу ми змогли співставити одиниці вираження концепту «Американська мрія» в мовах оригіналу та перекладу, виявити та зафіксувати розбіжності в текстах матеріалу дослідження.

На основі цього, оперуючи певними кількісними параметрами – релевантними для досягнення сформульованої в роботі мети – ми склали таблиці результатів проведеного *кількісного аналізу*.

Крім зазначених та описаних нами вище методів дослідження, ми також вдавались і до загальнонаукових методів дослідження, таких як аналіз і синтез, індукцію і дедукцію, форму й зміст, побудову причинно-наслідкових зв'язків, спостереження, гіпотезу.

Всі описані та розтлумачені нами прийоми, методи та операції знайшли своє місце та відображення на різних етапах нашого дослідження, в ході побудови теоретичної основи, нашого практичного аналізу, його напрямку та послідовності ведення, а також для визначення та укладення результатів нашої дипломної роботи.

2.3. Концептуальний аналіз як базис вивчення концепту

Нинішня лінгвістична і перекладознавча науки тяжіють до антропоцентризму. Це означає зсув акценту досліджень на людський аспект тексту і дискурсу. Так і в дослідженні концептів велика увага відводиться мовній картині світу автора та умовам написання ним твору (тексту). І хоча різні напрями використовують різні

методики, в загальній своїй множині їх об'єднують в один метод концептуального аналізу.

Саме цей метод дозволяє розглядати масивні текстові структури розшаровуючи їх в різних площинах, розбудовуючи взаємозв'язки їх складових на різних рівнях та підрівнях, і на основі цього визначати семантичні поля ядрових та поверхневих будов досліджуваних понять. Концептуальний аналіз розширює вибір шляхів відтворення концептів засобами інших мов, допомагає максимально точно передати смислове навантаження одиниць та перенести його до поняттєвої системи іншої культуросистеми.

Такий обмін життєвонеобхідний для розвитку мов та суспільства, а також перекладацької справи. У ході аналізу концептуального аналізу перекладач розбиває досліджуваний концепт на складники з змістом. Далі визначає кореневий елемент, ядро, перенесення якого і є головним завданням перекладача. Таким чином, визначається або відповідник – концепт-переклад, або обирається метод вербалізації сутності оригінального поняття. Концептуальний аналіз стає поєднанням лінгвокультурної картини світу автора тексту, його особистих та історичних мовних особливостей, поняттєвої системи та професійного і художнього бачення перекладача, утворюючи новий симбіоз бачення концепту аудиторією-реципієнтом.

Цілком очевидно, що для повного розуміння концепту необхідно не лише розрізняти і розуміти його складові, але й дослідити його крок за кроком, в усіх проекціях його розвитку і впливу. Саме тому в сучасній науковій думці є цілий ряд методик концептуального аналізу, кожен з яких, хоча і є самостійним, проте спирається на спільні для них усіх прийоми та методи, зокрема компонентний, контекстуальний, етимологічний, семантичний, перекладацький аналізи.

Зважаючи на твердження З.Д. Попової та Й.А. Стерніна про неможливість однорідності засобів вираження концепту [51, с. 29-30] і скомпонувавши їх погляди з поглядами В.І. Карасика, ми сформуваємо опорний алгоритм контекстуального аналізу, доцільний для проведення і укладення нашої роботи.

Таким чином, першим етапом спрощеного контекстуального аналізу стає укладання номінативного (асоціативного) поля створення ментальної мапи історичних та соціальних асоціацій з поняттям «Американська мрія» та відбір й аналіз засобів їх опису і позначень. Так, наприклад, аспекти досліджуваного концепту мають широкий спектр можливих імен – від однієї семи чи слова до цілих абзаців, в яких розкривається як сама деталь «Американської мрії», так і авторське ставлення до неї, що дозволило нам розглядати досліджуване явище з двох діаметральних точок зору різних емотивних засобів і забарвлень.

Етап номер два – це виокремлення і опис компонентних структур концепту, його смислове, образне та ідейне навантаження. Тут же розвиваємо наведену вище думку щодо двобічності розгляду концепту «Американська мрія», виділяємо в іменах концепту загальне значення та надане автором, адже концепт не може існувати без контексту. Поняття та уявлення про нього складаються на основі досвіду, як культурного так і особистого.

На цьому етапі аналізуємо актуальність окремих досліджуваних аспектів в площині часу написання твору і розгляду його нами та теоретично в майбутньому. Розглядаємо і культурне значення в діахронічному перерізі, встановлюємо ядро імені концепту і шляхи його передачі.

Звідси випливає фінальна складова – укладення моделі концепту. Незважаючи на обширність лінгвокультурного концепту «Американська мрія», ступеню його обсягу в культурній свідомості американців і всього світу, нам вдалося зосередити увагу на найбільш популярних та водночас спірних його аспектах та для побудувати для свого дослідження наступну ланцюжкову модель досліджуваного концепту:

«Американська мрія» – успіх – багатство – краса зовнішня – тяжка праця – швидкий темп – краса навколишня – єдність – краса внутрішня – самотність

За цією схемою нижче буде розглянуто і описано засоби вираження і передачі імен концепту «Американська мрія», а також подано їх ідеологічний, образний і перекладацький аналіз.

Отже, можемо зробити висновок, що концептуальний аналіз – це елемент комплексного дослідження концептів, що стає стержнем і основою побудови дослідження в цій сфері. Залучаючи і містячи в собі елементи й поєднання компонентного, семантичного, синтаксичного аналізів він стає ключовим методом в інструментарії наукового аналізу концептів і концептосфер. В поєднанні з перекладацьким аналізом, історичним і лінгвістичним порівнянням концептуальний аналіз дає змогу детально дослідити складні культурні та лінгвокультурні утворення, визначити засоби і сполуки їх позначення в мові та побудувати найбільш вигідні перекладацькі стратегії для їх відтворення в інших мовах. Концептуальний аналіз також виступає каналом обміну досвідом й інформації між різними мовами і культурами, створює і підтримує природній канал співіснування мов та стає ще одним кроком до взаєморозуміння різних аудиторій.

2.3. Методика аналізу концепту «Американська мрія» у творах художньої літератури

Концепт «Американська мрія» – явище, яке існує в суспільстві не одне століття. Як ми вже обговорили, досліджуваний концепт історично перейшов з категорії уявного до фактично реального і назад, а також в умовах глобалізації значно розширив сферу впливу та уявлень і з явища суто американського розвинувся в більш розширену, актуальну для всього світу версію. Тим не менш для дослідження цього поняття не можна нехтувати його онтологічними особливостями, і брати до уваги етапи його розвитку. Для свого дослідження ми зосередилися на романах-сучасниках самого концепту «Американської мрії», популярність яких припала на період зародження широкого відомого зараз уявлення про досліджуване поняття.

В своїх дослідженнях ми спирались на окремі аспекти різних поглядів на концепт і концептуальний аналіз, і першим кроком нашого аналізу ми зосередились на укладанні термінологічної бази роботи. Так, розглянувши низку довідкової та спеціалізованої літератури, поданої в списку джерел нашої роботи, ми відібрали актуальні для дослідження терміносистеми і окремі терміни. За допомогою методу

операціоналізації ми змогли дати характеристику необхідної нам термінології та подати її огляд у першому розділі.

Визначення та теоретична база дослідження поняття концепту дозволили нам оглянути його з точки зору лінгвістики, соціолінгвістики, когнітивної лінгвістики та перекладознавства. Саме такий аналіз дав підстави для побудови структури концепту «Американська мрія», його асоціативного поля та виділити засоби його вираження у мові. Таким чином опорними для нашого дослідження стали терміни «концепт», «ім'я концепту», «асоціативне поле», «сміслове ядро».

Формування концепту «Американська мрія» як соціального, економічного та суспільного конструкту відбувається концепції в контексті його багатовимірності. Саме тому детальне його дослідження вимагає розгляду уваги до пояснення теоретичних джерел різних сфер – соціальної філософії, історії культури, соціології, політології, психології. Таким чином, розгляд історичних та лінгвокультурних особливостей концепту «Американська мрія» стає другим етапом дослідження і аналіз внутрішньо- та зовнішньомовних чинників формування цього поняття доводить необхідність його комплексного розгляду як лінгвістичного явища.

Динамічність і широта концепту «Американська мрія» зумовлює різноманітність засобів його вираження. Відомо, що поняття імені концепту не має чіткого визначення форми чи структури одиниці, що виконує цю роль. Це означає, що ідейне, смислове та образне навантаження обраного концепту може виражатися широким спектром засобів – від однієї семи чи слова до цілих речень чи уривків текстового дискурсу. Саме тому в ході наступного етапу ми визначаємо образно-навантажені одиниці та структури в досліджуваних романах.

Стиль Ф.С. Фіцджеральда відзначається своєю чіткістю формулювання думки та сильним образним навантаженням. У своєму дослідженні ми звертаємо увагу на найбільш характерні для письма автора засоби – метафоричні та порівняльні структури й епітети. Методом суцільної вибірки ми провели добір відповідних зворотів.

Наступним етапом стає аналіз поняттєвої системи структурних елементів сполук, відібраних методом суцільної вибірки у ході попереднього етапу. Так, застосувавши метод компонентного аналізу, розподілено та згруповано відібрані структури за їх образністю, в наслідок чого ми змогли відібрати релевантні темі дослідження мовні засоби і звороти. Всього було виокремлено і оглянуто 136 випадків вживання концептуальних метафор і порівнянь та близько 56 епітетів.

Структурно-семантичний аналіз став наступним кроком нашого дослідження. Образне членування розглянутих сполук допомогло визначити ядро їх інтерпретаційних полів та виділити ознаки, за якими відносимо їх до можливих імен концепту «Американська мрія». Так, для детального розгляду і опису ми зупинилися на близько шести найбільш популярних за згадуванням та розкриттям темах, серед яких згадуємо багатство, красу, гідність та інші.

Варто зазначити, що і досліджуваний концепт, і окремі його аспекти зображувались у романах як з позитивної, так і з негативної сторони, що розширило поле нашого дослідження, а також дозволило сформувати картину розвитку досліджуваного концепту і реалії його існування, зображення та еволюції. Авторський погляд на епоху та суспільство сучасників дають широке поле для аналізу та опису концепту «Американська мрія», актуальні досі і надалі.

Далі, методом класифікаційного і типологізаційного аналізу, розглянувши утворену вибірку та спираючись на їх форму і структурні особливості ми згрупували відібрані приклади за складністю їх мовної та поняттєвої організації. Концептуальні метафори, виділені нами в матеріалі дослідження ми розподілили на стерті, традиційні, розгорнуті та авторські. Порівняння та епітети ми поділили за аналогічними між собою категоріями, а саме на прості, складні, гіперболічні та/або розгорнуті.

Наступним логічним етапом стає порівняльно-перекладознавчий аналіз, в ході якого співставляємо отримані структури в мові оригіналу та перекладу. Це дозволяє прослідкувати правильність визначення концептуального ядра отриманих прикладів

та методи і ступінь їх збереження в процесі вербалізації їх іншою мовою. Визначення кореляції засобів вираження концепту «Американська мрія» дозволило побудувати схеми взаємодії епітетів, концептуальних метафор та порівнянь, в яких необхідно зберегти лінгво-культурне та стилістичне навантаження тексту.

Саме подальша побудова співвідношень одиниць мови оригіналу та мови перекладу забезпечила можливість виділення та впорядкування перекладацьких засобів, прийомів та технік, що дозволяють якнайширше передати відповідні образні сполуки мовою перекладу. Схему передачі таких зв'язків можна подати таким чином: аналіз оригінальної структури – виділення образного ядра – підбір структури, відповідної нормам цільової мови. Тут же варто звертати увагу і на легкість сприйняття концептуально навантажених структур реципієнтом тексту перекладу.

На основі усіх зазначених та описаних вище прийомів й операцій методом кількісних підрахунків нами було встановлено відповідність типів епітетів, метафоричних та порівняльних зворотів і прийомів їх збереження у перекладі, а також визначено доцільність вибору таких засобів передачі, і, як висновок, складено відповідні наочні таблиці співвідношень одиниць і методів їх передачі, подані в додатках. Візуалізація висновків дослідження – один із важливих чинників його актуалізації, структуризації та наочності для наукової аудиторії.

РОЗДІЛ III

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО КОНЦЕПТУ «АМЕРИКАНСЬКА МРІЯ»

3.1 Засоби вербалізації і передачі концепту

Концепт як явище ментальне, розумове, несе закритий характер і може виражатися лише словами. Слово як вербальне визначення концепту не реалізує його повністю, а радше описує окремі важливі для конкретного повідомлення концептуальні ознаки, що передають задум мовця [3, с. 223]. Хоча деякі концепти, здебільшого пов'язані з діяльністю органів чуття людини (тактильних, нюхових, смакових відчуттів), тоді вони передаються сполуками слів [30, 103 – 104].

Динамічні особливості концепту, його постійна взаємодія з собі подібними та гнучкість його значень призводять до того, що одне й те саме слово може передавати різні значення чи концептуальні ознаки, залежно від мовної ситуації та семантичного потенціалу слова [80]. Тут також важливо згадати про думку З.Д. Попової та Й.А. Стерніна стосовно неможливості вираження та передачі концепту повністю [51, с. 29-30]. Однак об'ємні концепти знаходять мовне відображення у більш масштабних сполуках слів, мовних зворотах та іноді цілих відрізках тексту. Ще однією особливістю вербалізації концептів стає те, що для вираження одного й того самого повідомлення може використовуватися ціла низка альтернативних засобів мови [80], що вимагає від перекладача поглибленого розуміння тексту.

Серед можливих мовних засобів вираження концепту можемо перелічити лексеми та фразеологічні одиниці; словосполучення; речення; тексти і сукупності текстів. Останні використовуються для вираження складних, абстрактних чи індивідуально-авторських концептів [47; 51, с. 38]. Частотність, достатня абстрактність та загальновідомість мовних засобів визначають їх як ті, що найчастіше позначають той чи інший концепт [64, с. 61 - 62].

Так, З.Д. Попова та Й.А. Стернін однозначно визначають концепти, вербалізовані лексичними чи фразеологічними засобами мови [51, с. 77]. Іноді під знаком питання розглядають синтаксичні концепти, тобто такі типові вирази, заключені у структурі простого речення [47; 22, с. 82]. Засоби вираження усіх трьох вищеописаних видів концептів часто наповнені метафоричним навантаженням

Я.А. Євстафова пропонує наступні способи передачі концептуальних метафоричних моделей:

1) переклад зі зміною концептуальної моделі в мові перекладу: пов'язаний з відсутністю відповідної концептуальної моделі в цільовій мові.

2) переклад зі збереженням концептуальної моделі іншим мовним засобом відбувається в наслідку дії як когнітивно-концептуальних, так і з внутрішньомовних факторів. В таких випадках інший лінгвістичний засіб використовують зважаючи на його прагматичну цінність.

3) переклад зі збереженням концептуальної моделі з аналогічним мовним виразом відбувається, коли, по-перше є відповідний концепт у цільовій мові, а по-друге, коли прагматичні та мовні норми мови перекладу сприймають концепт на належному рівні [22].

Підсумовуючи, зазначимо, що ментальні та динамічні характеристики концепту значно ускладнюють можливості його вираження мовними засобами. Так, частина концептів вербалізуються шляхом слів, їх сполук, фразеологічних та мовних зворотів, речень чи значних частин тексту, а деякі можуть навіть не знайти засобів маніфестації. Якими б засобами не виражався концепт – лексичними, фразеологічними чи синтаксичними – для них часто характерний метафоричний зміст. З огляду на це, можна сказати, що передати такі концепти засобами іншої мови можна за допомогою зміни концептуальної моделі, її збереження з іншим мовним засобом або практично повного збереження концептуальної разом із засобом її мовного вираження.

3.2 Особливості відтворення метафор в романах Ф.С. Фіцджеральда

Метафору тлумачимо як приховане порівняння, перенесення ознак одного предмета на інший за принципом їх подібності [89]. Вчення про метафору має довгу історію, коріння якої сягають часів Аристотеля, однак вивчення метафори в різних аспектах залишається актуальним і сьогодні, доказом чого є чисельні наукові розвідки [84, 4, 9].

Зокрема, представники когнітивної лінгвістики Дж. Лакофф та М. Джонсон започаткували теорію концептуальної метафори [20]. Згідно з цією теорією, концептуальна метафора визначається як використання знаку однієї концептуальної сфери на позначення знаку іншої. Така метафора базується на індивідуальному та суспільному досвіді, і відображається не лише у художньому тексті, а й у повсякденному мовленні.

Вищезгадана теорія поділяє метафори на:

1) орієнтаційні – пов'язані з орієнтацією в просторі: “верх – вниз”, “всередині – зовні”, тощо. Вони виникли внаслідок тілесної взаємодії людини зі світом та її простором уявленням про нього. Дж. Лакофф і М. Джонсон наводять приклад орієнтаційних метафор на основі протиставлення *happy is up; sad is down* – щастя відповідає – верху; сум – низу:

I'm feeling up. – я в піднесеному настрої;

you're in high spirits. – ви в хорошому настрої;

I'm feeling down. – я засмучений;

he's really low these days. – він зараз дійсно засмучений [20, с. 35-36].

2) онтологічні – позначають абстрактні поняття за допомогою більш конкретних. Онтологічні метафори слугують різним ситуаціям та цілям. Дж. Лакофф і М. Джонсон прослідковують досвід, пов'язаний із підвищенням цін за допомогою слова *inflation* «інфляція» і прирівнюють цей іменник до сутності:

Якщо Inflation is an entity – інфляція = сутність, то:

inflation is lowering our standard of living. – інфляція знижує наш рівень життя;

inflation is backing us into a corner. – інфляція заганяє нас в кут [14, с. 49-50].

3) структурні метафори описують складне абстрактне поняття за допомогою іншої простішої концепції, які аналогічно онтологічним метафорам, спираються на досвід [20, с. 97]. Для демонстрації таких взаємозв'язків автори використовують концепт *time is money – час – це гроші*:

you're wasting my time. – ти витрачаєш мій час;

I don't have the time to give you. – у мене немає часу для тебе;

how do you spend your time these days? – як ти провів час? [20, с. 28-29]

Як бачимо, у процесі перекладу базові концепти можуть підлягати трансформацій. Це пов'язано із творчим задумом автора, його стилем, прагматикою та призначенням тексту. Можна сказати, що основними стилістичними засобами вираження концептуальних метафор є метафори, порівняння, мейоз та метонімія. Оскільки перші два поняття більш глобальні у своїх обсягах, у своїй роботі ми зосереджуємо свою увагу саме на метафорах і порівняннях на матеріалі оригінальних та перекладних текстів романів Ф.С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі» та «Ніч лагідна».

У нашій роботі ми розглянемо такі види метафор [8]:

1) стерті – це загальноприйняті метафори, яка втратили свій фігуральний характер;

2) традиційні – загальноприйняті метафори, для яких характерна образність;

3) авторські – такі, що відображають бачення навколишнього світу автором.

Різновидом авторської є розгорнута метафора, що послідовно проявляються у великому обсязі тексту [8].

Усі зазначені типи метафор є поширеними у творах Ф.С. Фіцджеральда. Стерті метафори описують природні явища, географічні об'єкти, характеризують

персонажів тощо. Такі метафори, як правило, не викликають труднощі під час перекладу. Керуючись принципами лексичної сполучуваності слів у мові перекладу, для стертої метафори мови оригіналу перекладач підбирає семантично еквівалентну стерту метафору в мові перекладу. Наприклад:

The Buchanan's house floated suddenly toward us [81].

Особняк Б'юкененів раптом вплив нам назустріч [79].

Метафора *house floated* є зразком онтологічної концептуальної метафори. Переклад *особняк вплив* дещо звужує семантичний ряд, оскільки для україномовного читача такий вираз асоціюється із водою, а слово *float* має ряд значень, серед яких можемо знайти також «висіти в повітрі». В даній метафорі закладено аспект багатства концепту «Американська мрія». *House floated* передає конотат великих розмірів будинку, що, як бачимо, передається у перекладі словом *особняк*. Проте водночас можемо сказати, що за допомогою конкретизації тут навіть підсилюється значення концепту та уявлення про багатство. Зберігши концептуальну модель оригіналу, М. Пінчевський зумів вдало передати її відповідними мовленнєвими засобами українською.

Цікаво, що, зважаючи на історичне підґрунтя виникнення концепту «Американська мрія», а також на добу творчості автора, послідовуємо двояке ставлення до цього терміну. Тут, продовжуючи обговорення аспекту багатства, розглянемо ще одну метафору:

Her voice is full of money...That was it. I'd never understood before. It was full of money – that was the inexhaustible charm that rose and felt in it, the jingle of it, the cymbals' song of it [81].

У її голосі відчувається дзвенкіт грошей... І так воно й було. Тільки тепер я зрозумів це. В її голосі дзвенькали гроші – ось що безнастанно вабило в його чарівних переливах, дзвенкіт металу, переможна сила кимвалів [79].

Варто зазначити, що тут різниця у мовних нормах пояснює такі трансформації під час перекладу, як заміна на рівні лексичного та /або морфологічного оформлення

образу. Тут автор передає своє негативне ставлення до концепту «американської мрії» – метафора *Her voice is full of money* описує вплив багатства на особистість героїні, передає розбещеність і залежність від матеріальних статків.

Поруч із матеріальною цінністю життя, Ф.С. Фіцджеральд розглядає цінність людської гідності. Зсилаючись на наш опис елементів досліджуваного концепту, можемо стверджувати, що це є аспектом «Американської мрії». Ілюструємо це наступним уривком:

I thought he knew something about breeding, but he wasn't fit to lick my shoe [81].

Тут метафоричний образ, що є традиційним для мови оригіналу, не має буквального відповідника в мові перекладу, а тому перекладач вдається до контекстуальної заміни образу:

Я вважала, що він людина вихована, а виявилося, що він і нігтя мого не вартий [79].

Концептуальна метафора у вигляді традиційної метафори тут була викликом для перекладача, однак визначивши метафоричне ядро оригіналу, М. Пінчевський замінив його простішим ядром у цільовій мові, тим самим підтвердивши онтологічний характер концептуальної метафори вихованість – це гідність, тобто і обох випадках простежуємо повідомлення, що вихована, гідна людина – варта уваги і часу.

Контекстуальну заміну спостерігаємо і у наступному прикладі. Після смерті героїні чоловік говорить про її твердий та рішучий характер уже зі скорботою і повагою, і вбачає в цьому, скоріше, її перевагу:

"She's a deep one," said Wilson, as if that answered the question [81].

Саме метафорою *She's a deep one* автор підкреслює особистість героїні Міртл і одночасно вказує як на її тверду, так і непросту вдачу, ніби жінка була складнішою, ніж здавалася, перекладач само застосовує контекстуальну заміну:

– Така, що не розкусиш,– сказав Вільсон, неначе це було відповіддю на запитання [79].

Локальний відповідник *Така, що не розкусиш* є небуквальним, і, як бачимо, концептуальна метафора *She's a deep one* відносимо до отнологічних, а при перекладі її відображає аналог з цільової мовної системи.

I think he'd tanked up a good deal at luncheon and his determination to have my company bordered on violence [81].

Певно, він добряче випив за обідом і тепер хотів гульнути разом зі мною — навіть якщо доведеться присилувати мене до цього[79].

Знову простежуємо контекстуальну заміну *він добряче випив*. Такий український відповідник додає відтінок зневаги до персонажа-прихильника «Американської мрії», для якого успіх фактично дорівнює постійним веселощам.

А от в наступному прикладі бачимо, наскільки образ Гетсбі протиставляється решті «американських мрійників»:

"They're a rotten crowd," I shouted across the lawn [81].

— *Наплюйте ви на все це кодло! — гукнув я, обернувшись [79].*

Тут також спостерігаємо не лише контекстуальну заміну, але й трансформацію виду речення: з загально особового на неповне спонукальне, і це яскравий приклад перекладацького художнього бачення, що вдало підсилило ефект оригіналу. Крім того, таким чином М. Пінчевський значно полегшив сприйняття уривку аудиторією.

Таке протиставлення Гетсбі його гостям і оточенню відбувається протягом усього твору, і якщо спочатку він постає ніби вищим над ними, то під кінець твору автор урівнює усіх в їхніх недосконалостях і слабкостях.

Проте повертаючись до «Американської мрії», побудуємо асоціативний ряд: «Американська мрія» – успіх – багатство – гідність – досвід. Для вербалізації поняття досвіду, Ф.С. Фіцджеральд часто вдається до авторських метафор. Так, наприклад:

Cody was fifty years old then, a product of the Nevada silver fields, of the Yukon, of every rush for metal since Seventy-five[81].

Значення метафори *a product of the Nevada silver fields, of the Yukon, of every rush for metal since Seventy-five* як узагальнення чинників, що вплинули на розвиток особистості Дена Коді, зрозуміле, однак в своєму перекладі М. Пінчевський вдається до метафоричної заміни, тому тут скоріше спостерігаємо структурну концептуальну метафору, тобто так, що виражає у мові перекладу складне концептуальне повідомлення спрощеними :

Коді перевалило тоді за п'ятдесят, і за плечима в нього були срібні копальні Невади, золотоносні жили Юкону і взагалі всі металеві гарячки, починаючи з сімдесяти п'ятого року[79].

Та сама метафора *a product of* вживається письменником для опису героїні Ніколь Дайвер в романі «Ніч лагідна»:

Nicole was the product of much ingenuity and toil [82]. *Щоб Ніколь жила, як їй хочеться, багато людей віддавало своє вміння і свою працю* [80].

Знову таки, *a product of* виступає індикатором аспекту досвіду концепту «Американська мрія». На відміну від попереднього випадку, у цьому прикладі до значення метафоричного звороту додаються й емоційні відтінки іменників *ingenuity* та *toil*, які також потребують розкриття. У ході своєї роботи зі структурною метафорою, М.Пінчевський вилучає її як окрему структуру у своєму тексті, використовуючи описовий переклад.

Так само, як і багатство матеріальне, багатство досвід у Ф.С. Фіцджеральда подається у більше, ніж одній площині. Так, на противагу досвідченості, ставиться максималізм та ідеалізм героїв, що женуться за славою та визнанням. Наприклад:

He had no idea what he was up against in Barban, neither of the simplicity of the other man's bag of ideas nor of the complexity of his training [82].

Він не розумів того, з чим зіткнувся в Барбані – ні мізерності його запасу ідей, ані складності традицій, на яких його виховано [80].

Використана в оригіналі структурна метафора *bag of ideas* проста для сприйняття, однак поєднання матеріального з духовним в метафоричних зворотах для української мови є менш характерним, і тому контекстуальна заміна на більш абстрактне поняття *запасу ідей* вважаємо вдалим рішенням перекладача, зумовленим прагматикою і нормами цільової мови.

Цікаво простежити роздуми автора стосовно сім'ї, суспільної єдності, взаємозв'язків. Ми вже обговорювали у попередньому розділі, що термін «сім'я» входить до інтерпретаційного поля досліджуваного нами концепту «Американська мрія». Так, твердження сім'я – це безпека зазнає метаморфоз, а в наступному уривку автор підкреслює, що іноді для «мрійника», що прагне власного життя та щастя, гіперопіка сім'ї стає тягарем:

Rosemary had never done much thinking, save about the illimitability of her mother's perfections, so this final severance of the umbilical cord disturbed her sleep[82].

Метафорою *this final severance of the umbilical cord* Ф.С. Фіцджеральд показує, що той непорушний з самого дитинства зв'язок між Розмері та її матір'ю спав, дівчина усвідомлює себе як самостійну особистість. Порівняємо у перекладі:

Розмері не мала схильності до тривалих роздумів – окрім хіба тих випадків, коли подумки славословила свою матір, – але цієї ночі нарешті обірвалася пуповина, що зв'язувала її з матір'ю, тому їй і не спалося [80].

Можна сказати, що це іще один зразок онтологічної метафори, адже М. Пінчевський застосовує прямий відповідник, оскільки аналогічний вираз *обірвалася пуповина* має той самий метафоричний зміст і в українській мові. Однак для зручності читача перекладач поєднав цей метод перекладу з додаванням, уточнюючи – *пуповина, що зв'язувала її з матір'ю*. Аспект сім'ї тут перегукується з незалежністю, бажанням власних успіхів і досягнень, досвіду.

Метафоричність мови Ф.С. Фіцджеральда невід'ємно переплітається із його чуттєвим досвідом, його сумнівами. Розглянемо такий приклад:

But Tommy is a watch-dog about the Divers [82].

Метафора *a watch-dog* поєднує в собі повідомлення як відданості і вірності героя своїм друзям, так і його запального характеру. Тобто автор частково побоюється максималістського тяжіння до надмірної відданості державі, народу, соціальній групі, притаманній інтерпретаційному полю концепту «Американська мрія».

Це – буквальна аналогія зі сторожовим псом, однак в такому вигляді для українського читача метафора залишається не до кінця зрозумілою. Порівняємо з перекладом М.Пінчевського:

А Томмі, знаєте, за Дайверів горло перегризе [80].

Описово-контекстуальна заміна *горло перегризе* є яскравим аналогом оригіналу. В цьому випадку перекладачу влучно вдалося передати семантику структурної метафори оригіналу з мінімальними змінами форми за допомогою трансмодуляції.

«Американська мрія» в свідомості іноземних читачів найчастіше асоціюється з поняттям краси, причому здебільшого фізичної. Однак для Ф.С. Фіцджеральда, як сучасника розквіту суспільного концепту «Американської мрії», цей його аспект видається набагато складнішим. У романах же він передається авторськими онтологічними метафорами, метафоричне ядро яких сягає корінням особистого досвіду і світочуття автора:

The night had drawn the color from her face – she was pale as pale now, she was a white carnation left after a dance [82].

Фактично виснажену дівчину в усіх можливих проявах автор порівнює із покинутою білою квіткою, яку так само невинну зірвали й, натішившись, лишили напризволяще. Так само, як і гвоздика, омріяна краса, до якої прагнули американці, схильна згасати та в'янути. Образи цієї метафори достатньо прозорі і зрозумілі, в обох мовах білий колір має ніжну символічність, тому М. Пінчевський і застосував прямий переклад зі збереженням концептуального ядра та метафоричності звороту:

Ніч знебарвила її обличчя, вона була зовсім бліда – біла гвоздика, забута після балу [80].

Як бачимо, герої Ф.С. Фіцджеральда безсумнівно є продуктами його власного часу та світогляду, саме тому автора вважають одним із найкращих письменників-реалістів його періоду. Так само персонажі відображають й того часні ідеали.

Автор також визначається схильністю до автобіографічності його ліричного героя-оповідача в досліджуваних романах. Тож з точки зору «Американського мрійника» Ф.С. Фіцджеральд зосереджує свій погляд не лише на зовнішній людській, але й внутрішній. Для нього краса часто не індивідуальна, а колективна. Навіть тут простежуємо аспект єдності досліджуваного нами концепту. Та разом із цим автор роздумує про те, що за стрімкими поривами за своїми мріями і амбіціями людство не встигає помічати зовнішню красу. Так, в наступному прикладі можемо відслідкувати поняття поспіху невід'ємного від вищезгаданого концепту «Американська мрія», що має на меті встигнути все:

I began to like New York, the racy, adventurous feel of it at night and the satisfaction that the constant flicker of men and women and machines gives to the restless eye [81].

Структурна метафора *the constant flicker of men and women and machines* передає читачу ритм життя Нью Йорка і вже тоді притаманну цьому місту атмосферу постійного поспіху. Постійний рух – ось, що вражає героя. І в перекладі М. Пінчевський передає це еквівалентним виразом:

Я починав любити Нью-Йорк, загадкову, збудливу жвавість його вечорів, безнастанне мигтіння людей та машин, яке так тішить допитливе око [79].

Милування красою навколишнім світом, або рідною землею, підкріплює ідеалістичний настрій концепту «Американська мрія» і такий уривок:

...a figure had emerged from the shadow of my neighbour's mansion and was standing with his hands in his pockets regarding the silver pepper of the stars [81].

... кроків за п'ятдесят від мене, відокремившись від тіні сусіднього будинку, стояв якийсь чоловік; встроївши руки в кишені, він дивився на срібний розсип зірок [79].

Цей опис першої зустрічі Ніка Каррауея та Джея Гетсбі нагадує нам ще і про трагедію останнього, про його значимість як уособлення типового «Американського мрійника», романтичний максималізм якого ніби магічним чином перетворює життя на казку. Метафора *silver pepper of the stars* виконує експресивну функцію, показує таку натуру Гетсбі, передає враження від зоряного неба, ніби побаченого очима самого героя. У ході перекладу розкривається абстрактний характер концептуальної метафори та ядро передається аналогом в цільовій мові.

Жага жити по-справжньому і так само відчайдушно кохати – ще один цікавий аспект концепту «Американської мрії» та характеру Джея Гетсбі. Ідеалізм любові на все життя протягом довгого часу залишався лейтмотивом відносин в американській і не тільки свідомості. Проілюструймо наше твердження прикладом:

He knew that when he kissed this girl, and forever wed his unutterable visions to her perishable breath, his mind would never romp again like the mind of God [81].

Він знав: коли він поцілує цю дівчину, коли з'єднає назавжди свої неказанні мрії з її минулим диханням, уява його назавжди втратить божественну свободу [79].

Хвилювання, страх перед незвіданим, побоювання помилитися із вибором – таке концептуальне повідомлення можемо розгледіти в наведеному вище уривку. Це є невід'ємним для скептичного Ф.С. Фіцджеральда аспектом «Американської мрії». Національна гордість, притаманна кожному аспекту життя, йде пліч-о-пліч із невпевненістю в собі та своєму майбутньому. Структурні перетворення даної метафори при перекладі зумовлені нормами української мови, для читача якої поняття *wed* сконкретизували, звузили до *з'єднає* з метою полегшення сприйняття повідомлення.

Зважаючи на те, що сам Гетсбі іще з юнацьких років вважав себе сином Божим, що на той час для нього було явною метафорою його бідного життя на мучеництво Ісуса, а пізніше – підґрунтям його непохитної віри у краще, тут метафора *his mind would never romp again like the mind of God* означає скоріше поворотний момент зречення його усталених ідеалів та переконань, розуміння ним того, що він така ж приземлена людина, як і усі, проте здатна кохати сильніше, ніж інші. У перекладі ж зворот *уява його назавжди втратить божественну свободу* додає персонажу більше наївності, деякої інфантильності, ще однієї риси в її найяскравішому обсязі, підсилює це повідомлення оригіналу.

У авторських метафорах Ф.С. Фіцджеральд передає читачеві ще й свої естетичні погляди. Наприклад, місто Нью Йорк, його строгу одноманітність архітектури й яскраву буденність письменник також показує образно:

At 158th Street the cab stopped at one slice in a long white cake of apartment houses [81].

На Сто п'ятдесят восьмій вулиці довжелезним білим пирогом простяглись однакові житлові будинки, там, перед одною із скибок цього пирога, машина зупинилась [79].

Спішний індустріальний розвиток під проводом мрій про успіх і достаток, прагнення людей жити саме так, як слід, знищили особистість будівель, зробив місто одноманітним, і лиш відволікшись від постійних перегонів герой може насолодитись оточуючим його життям.

Тут продовжується розкриття аспекту стрімкості концепту «Американська мрія», показується властивий йому характер перегонів за місце під сонцем, хоча, здавалось би, його мало б бути достатньо для всіх. В цьому випадку оригінальну авторську онтологічну метафору М. Пінчевський відтворює в своєму перекладі за допомогою додавання лексичних одиниць, що оформлюють образ.

Розгорнута, або розширена, метафора є різновидом авторської. Вона складається з декількох фраз, які вживаються метафорично та створюють єдиний

образ, доповнюючи і підсилюючи одна одну і образ в цілому. Такі метафори, як правило, розкриваються протягом великого відрізка тексту [3].

Наприклад:

The one on my right was a colossal affair by any standard – it was a factual imitation of some Hotel de Ville in Normandy, with a tower on one side, spanning new under a thin beard of raw ivy, and a marble swimming pool, and more than 40 acres of lawn and garden [81].

Розгорнута метафора передає величезний розмір будинку та маєтку Гетсбі. Разом з тим цей виражальний засіб дає зрозуміти іронію автора, адже навіть самотній людині такий величезний будинок. Це ще одне їдке зауваження письменника в бік «Американських мрійників»: багатство і достаток не є індикаторами щастя.

Так само, як і в разі авторської метафори, перекладач намагається передати образ якомога близько до оригіналу.

Особливо розкішною була споруда поруч – достеменно копія нормандської Hotel de Ville з вежею, новенькі мури якої ще ледь прикривало облікле плетиво плюща, з мармуровим плавальним басейном і садком на добрих сорок акрів [79].

На один із найяскравіших прикладів розгорнутої метафори Ф.С. Фіцджеральда натрапляємо у фрагменті сцени від'їзду одного із літніх друзів компанії з роману «Ніч лагідна», коли прощаючись, кожен із них відчував момент по-різному:

Standing in the station, with Paris in back of them, it seemed as if they were vicariously leaning a little over the ocean, already undergoing a sea-change, a shifting about of atoms to form the essential molecule of a new people [82].

Тут, на вокзалі, за стінами якого лишився Париж, здавалося, що море зовсім поряд, і воно вже впливало на людей, оновлювало їх, перебудовувало на новий лад молекули в їхніх клітинах [80].

Метафора моря як символу змін, майже фізичних, вдало передана українською М. Пінчевським за допомогою прямого перекладу. Таким чином образність

складних оригіналу перекладач вдало скомпонував у змістовні нові форми мови перекладу.

Це – оптимістичний епізод, автор переконаний, що навіть скинувши марево ідеалів «Американської мрії», розкривши очі на справжні цінності та якості життя, його сучасників та тих, хто розділяє погляди, закладені в самому концепті, очікує нове, щасливе життя.

Отже, метафори як приховані порівняння, несуть різне концептуальне навантаження та мають різну класифікацію в залежності від стилю, прагматики і призначення тексту. Згідно теорії концептуальних метафор, виділяємо метафори орієнтаційні, онтологічні та структурні. В ході дослідження такий поділ ми комбінуємо з класифікацією метафор на чотири типи: традиційні, стерті, авторські та розгорнуті. Кожен тип метафор має найбільш вживаний та ефективний спосіб перекладу в досліджуваному романі – калькування, контекстуальної заміни, прямий переклад чи описовий. Було виявлено, що описовий переклад, як правило, може використовуватися в процесі відтворення всіх видів метафор і, таким чином, є універсальним, але не завжди бажаним, оскільки подекуди позбавляє структури їхньої концептуальної метафоричності. Тому варто звернути увагу, що у ході своєї роботи перекладач має докласти зусиль, щоб правильно виявляти концептуальне ядро метафор, а також звертати увагу на їх походження та зміст з метою підбору найбільш вдалого способу відтворення.

3.3 Відтворення порівнянь в романах Ф.С. Фіцджеральда

Романи Ф.С. Фіцджеральда і досліджувані зокрема, багаті на поетичні порівняння, тобто образні вирази, що будуються на зіставленні предметів, їх ознак чи станів, які мають спільні риси. Цей прийом дозволяє ширше розкрити поняття, до яких звертається автор, а також може бути інструментом творення нових, складніших та глибших виражальних засобів. Так, на основі порівнянь часто будують метафори, метонімію та інші стилістичні і образні фігури. Однак Ф.С. Фіцджеральд не розглядає порівняння як відправну точку, в його творах засіб набуває нових масштабів та рис.

Порівняння в досліджуваних романах використовуються для опису зовнішності та характеру персонажів, розкриття їх почуттів. Однак навіть тут автору вдається закласти концептосистему «Американських мрійників», їх ідеалізм, драматизм та подекуди его центричність. Наприклад:

Gatsby, pale as death, with his hands plunged like weights in his coat pockets, was standing in a puddle of water glaring tragically into my eyes [81].

Гетсбі – блідий як смерть, руки, мов чавунні гирі, в кишенях піджака – стояв у калюжі й дивився на мене трагічними очима [79].

Ми вже встановили, що герой Джея Гетсбі – метафізичне уособлення впливу концепту «Американська мрія» на сучасників Ф.С. Фіцджеральда, своєрідний узагальнений образ переваг і недоліків цієї системи уявлень. Однак цей уривок розкриває новий аспект досліджуваного концепту – схильність до драматизування та вразливість. Так само сильно, як людина прагне до здійснення своєї «мрії», невдачі на шляху до неї сильно б'ють по самосвідомості людини.

У наведеному прикладі клішоване порівняння *pale as death* передається прямим українським метафоричним відповідником *блідий як смерть*. Наявність аналогу у цільовій мові зберігає концептуальну цілісність звороту. А порівняння *hands like weights* перекладається також метафорично, при цьому образ зберігається *руки як гирі*. Автор додає лише слово *чавунні*, щоб підсилити експресивність.

Повний переклад застосовується і в наступному прикладі індивідуально-авторського порівняння, яке є ключовим для розуміння ідеї твору та образу головного персонажу, розкриває юнацький максималізм уже дорослого Гетсбі, притаманний «Американським мрійникам» :

It was this night that he told me the strange story of his youth with Dan Cody–told it to me because "Jay Gatsby" had broken up like glass against Tom's hard malice and the long secret extravaganza was played out [81].

Саме тієї ночі він і розповів мені дивовижну історію своєї молодості, пов'язану з ім'ям Дена Коді, – розповів, бо "Джей Гетсбі" розбився, мов скло, наразившись на

тяжку злобу Тома, і чарівній казці, що снувалася так багато років, прийшов кінець [79].

Порівняння *Jay Gatsby had broken up like glass* є символічним, воно вказує на примарність та фактичний крах мрій та сподівань Джея Гетсбі. Образ Гетсбі як власної персони був основою для гордості та самоповаги Джеймса Гетца. Та таке оголення природи показує реальну невпевненість «Американської мрії», її хитку природу. Ф.С. Фіцджеральд показує нам, наскільки вразливим та тендітним насправді був герой. Рішення перекладача залишити порівняння незмінним є виправданим, оскільки порівняння цілком близьке і зрозуміле українському читачеві.

Подібне застосування порівнянь бачимо і у наступному прикладі:

She laughed again, as if she said something very witty, and held my hand for a moment, looking up into my face, promising that there was no one in the world she so much wanted to see [81].

Структура *She laughed again, as if she said something very witty* передає нам внутрішній неспокій, нервування героїні Дейзі. Це ясно із загального тону сцени і зі всього речення, а тому і в перекладі зберігається прямо і за значенням, і за змістом:

Вона знову засміялася, ніби сказала щось дуже дотепне, й затримала на мить мою руку, заглядаючи мені в очі з таким виразом, наче найбільше в житті мріяла побачити саме мене [79].

Бачимо, що перекладач застосував відповідний зворот *Вона знову засміялася, ніби сказала щось дуже дотепне*.

Структура *looking up into my face, promising that there was no one in the world she so much wanted to see* показує, що героїня не може бути впевнена у майбутньому, її «по-американському мрійлива» віра у твердість ґрунту, по якому вона ходить, похитнулася, і Дейзі ніби шукала від свого кузена підтримки. У перекладі ж цей елемент М. Пінчевський передає порівняльним зворотом *заглядаючи мені в очі з таким виразом, наче найбільше в житті мріяла побачити саме мене*. Тут перекладач вдається і до смислового розвитку, оскільки окрім чіткого стилістичного порівняння

в цьому прикладі спостерігається й логічне, виражене українською за допомогою додавання.

Автор ставить під питання й зовнішню ідеальність оточуючих людей. В реальному світі, на жаль, не усі слідують доктринам дружелюбності «Американської мрії» по відношенню одне до одного. Усі люди мають недоліки і не кожен бездоганно це приховує. Можна сказати, що в романах Ф.С. Фіцджеральда натрапляємо на порівняння в дійсності не пов'язаних понять для підкреслення цього ефекту. Нові авторські різнопланові паралелі встановлюють зв'язок між концептосферами письменника та читача:

Sometimes she and Miss Baker talked at once, unobtrusively and with a bantering inconsequence that was never quite chatter, that was as cool as their white dresses and their impersonal eyes in the absence of all desire [81].

Часом вона й міс Бейкер починали говорити разом, але в їхній пустотливій, безладній балаканині не було жвавості, вона була холодна, як їхні білі сукні, як їхні байдужі очі, в яких не світилося жодного прагнення [79].

Порівняння розмови Дейзі та Міс Бейкер до холодних білих суконь є досить дивним, проте перекладач повністю зберігає стилістичний засіб мови оригіналу та концептуальне навантаження порівняльного звороту.

Вдамося до побудови логічного ланцюжка іще раз. «Американська мрія» – успіх – перегони. Таким чином повертаємося до аспекту метушливої динамічності в пошуках місця в цьому світі:

In his blue gardens men and girls came and went like moths among the whisperings and the champagne and the stars [81].

Чоловіки й жінки, мов рій метеликів, з'являлись і зникали в синяві його саду, серед шелесту голосів, шампанського і зірок [79].

Аспект ритму перегукується в даному уривку із гедоністичними настроями інтерпретаційного ряду «Американської мрії» – люди поспішають не лише за успіхом, але й за насолодою у житті. Письменник описує одну зі славнозвісних

вечірок Гетсбі, куди люди йшли численними натовпами, навіть без запрошень, що Ф.С. Фіцджеральд описує порівнянням *men and girls came and went like moths*. При перекладі М. Пінчевський використовує прямий переклад: *мов рій метеликів, з'являлись і зникали*.

Ми не можемо стверджувати, що наведений вище приклад категорично іронізує чи висміює «Американських мрійників». Навпаки, варто зазначити, що авторська мова наповнює його конотатом краси і милування. Цей аспект досліджуваного концепту прослідковується як в простих сталих й авторських порівняннях, так і в розгорнутих. Розглянемо кілька прикладів:

One of the men was talking with curious intensity to a young actress, and his wife after attempting to laugh at the situation in a dignified and indifferent way broke down entirely and resorted to flank attacks — at intervals she appeared suddenly at his side like an angry diamond, and hissed "You promised!" into his ear[81].

Один з чоловіків аж надто захопився розмовою з молодою акторкою; його дружина спочатку статегично вдавала, ніби це її зовсім не обходить і навіть потішає, але врешті не втрималася й перейшла до флангових атак — раз у раз вона виростала раптом над його плечем і, мінячись, мов розгніваний діамант, сичала йому у вухо:— Ти ж обіцяв!.. [79].

Ф.С. Фіцджеральд порівнює мінливий спектр емоцій, які переживає стурбована леді із блиском діаманту на сонці, ніби лагідно милуючись барвами її переживань та життя. Такий легкий характер і вдача присутні тогочасному уявленню про жінку, що пов'язується із «Американською мрією» – легка, дзвінка, дещо по-дитячому наївна. Бачимо унікальне авторське порівняння, для розуміння якого необхідний контекст.

Розглядаючи асоціацію жіночої краси з системою «Американської мрії», натрапляємо на приклад:

Daisy and Jordan lay upon an enormous couch, like silver idols, weighing down their own white dresses against the singing breeze of the fans [81].

Дейзі й Джордан лежали на величезній тахті, мов два срібних ідоли, притримуючи свої білі сукні, що тріпотіли під співучим повієм вентиляторів [79].

Концепт *silver idols* відтінок благоговіння, милування «ідеальною» зовнішністю. Що ж до відтворення цього концептуального навантаження у перекладі, порівняємо *Daisy and Jordan lay like silver idols* – Дейзі й Джордан лежали на величезній тахті, мов два срібних ідоли: М. Пінчевський додає слово *два*, намагаючись адаптувати порівняння до цільової аудиторії. Переклад *Дейзі й Джордан лежали на величезній тахті, мов два срібних ідоли*, хоча і здається елементарним, однак, вимагає від перекладача соціокультурної компетентності, зокрема, наприклад, відсутність певних небажаних асоціацій семантики метафори *silver idol* у цільовій мові.

Додавання лексичних елементів під час перекладу порівняння використовується також і в наступному епізоді, який змальовує першу зустріч Джордан Бейкер з Ніком:

She was extended full length at her end of the divan, completely motionless and with her chin raised a little as if she were balancing something on it which was quite likely to fall [81].

Вона лежала на своєму кінці канапи, випростана, нерухома, трохи відкинувши голову, ніби на підборідді в неї стояла якась річ, що її вона насилу втримувала в рівновазі [79].

Порівняння *with her chin raised a little as if she were balancing something on it* допомагає зрозуміти образ Джордан: вона самовпевнена жінка, яка знає собі ціну. Англійське порівняння М. Пінчевський переклав, зберігаючи семантику, при цьому додавши лексичні елементи: *Вона лежала на своєму кінці канапи, випростана, нерухома, трохи відкинувши голову, ніби на підборідді в неї стояла якась річ.*

Таким чином, Ф.С. Фіцджеральд відходить від стереотипної об'єктивації жінки, та розглядає поняття жіночої краси комплексно, як зовнішню привабливість та внутрішню силу, що, по-суті, є яскравим відгуком «Американської мрії», доказом

її ідеалів рівності та акценту на амбіціях і можливостях кожного, незалежно від статі. Це твердження влучно ілюструє такий епізод:

They were all tall and slender with small heads groomed like manikins' heads, and as they talked the heads waved gracefully about above their dark tailored suits, rather like long-stemmed flowers and rather like cobras' hoods [82].

Всі три були високі, стрункі, з малими голівками, причесаними старанно, як у манекенів; коли вони розмовляли, голівки погойдувалися, над елегантними темними костюмами, мов квіти на довгих стеблинах, чи, скоріше, мов готові до бою кобри [80].

Ф.С. Фіцджеральд порівнює пліткарок з роману «Ніч лагідна» із квітами та кобрами — їх легкість і невимушену жорстокість. Якщо порівняння з квітами залишається без змін, то у випадку з кобрами перекладач вдається до трансформації смислового розвитку: *like cobras' hoods* – *готові до бою кобри*. Таким чином концептуальне навантаження переходить від можливо негативного для реципієнта відтінку, до життєстверджувального конотату сили духу, характерної для інтерпретаційного поля «Американської мрії».

Своїх героїв письменник також наділяє патріотичним настроєм гордості за свою державу, визнанням її цінностей та сердечного зв'язку з батьківщиною. Так, навіть на чужині персонажі в найменших деталях розпізнають знайомі їм сюжети. Таким чином підкреслюємо глобальний характер «Американської мрії» для представників нації:

Far below, the last excursion boat from the Isles des Lerins floated across the bay like a Fourth-of-July balloon foot-loose in the heavens [82].

Окрім багатозначності й широкого застосування дієслова *floated* в англійській мові, іще одним завданням перед перекладачем постає ще й передача реалії *a Fourth-of-July balloon*. Маючи справу із суто американським поняттям, автор вдається до описового перекладу:

Далеко внизу останній екскурсійний катер з островів Лерен плив по затоці, немов випущена в небо повітряна куля на святі Четвертого липня [80].

Проте у творчості Ф.С. Фіцджеральда присутній й елемент любові до власної землі як до місця існування, схильність до милування навколишнім світом не обмежується лише метафоричними зворотами у романах. Так, наприклад, у «Ніч лагідна» море зберігає свій статус рефлекторного дзеркала для героїв, розкриває концепт «Американської мрії» як чогось ближчого, простішого для сприйняття та аналізу своїм прихильником:

It was pleasant to drive back to the hotel in the late afternoon, above a sea as mysteriously colored as the agates and cornelians of childhood, green as green milk, blue as laundry water, wine dark [82].

Було приємно їхати назад надвечір, понад морем, що мінилося примхливо, мов різноколірні скельця з дитячих спогадів — робилося то зеленкуватим, як молочний сік, то блакитним, як вода після прання, то темно-червоним, як вино[80].

Тісний зв'язок людини зі світом, людини з людиною, людини з насолодою життям у простих речах, виражається поєднанням розгорнутих порівнянь, які перекладачу слід розглядати у комплексі, аби правильно вловити концептуальне та метафоричне навантаження конструкції.

У перекладі цього уривку переважає прямий переклад, що логічно викликане бажанням зберегти авторську манеру та близькістю порівнюваних понять в обох культурах. Однак тут М. Пінчевський звернувся і до описової заміни, передавши фігуру *the agates and cornelians of childhood* як *різноколірні скельця з дитячих спогадів*, чим дещо зменшив поетичність засобу.

Отже, порівняння у творах Ф.С. Фіцджеральда виступають метафоричним носієм концептонавантаження, розкривають двоякість уявлень асоціативної сфери поняття «Американська мрія». Структурні рівні порівнянь та авторська манера письма встановлюють контакт між концептуальними системами твору та його читача. Перед перекладачем стоїть завдання виявлення та передачі національних

особливостей та реалій американських текстів, що вимагає високого рівня соціокультурної компетенції та навичок концептуального аналізу. Переважаючим способом відтворення порівнянь є прямий переклад із збереженням образу. Майстерність перекладача в такому випадку виражається в умінні здійснити такі зміни на мовному рівні, які б забезпечили найточнішу передачу смислового навантаження порівняння. Таким чином, художній переклад вимагає від перекладачів високого ступеня еквівалентності під час перекладу образної структури твору.

3.4 Особливості відтворення епітетів в романах Ф.С. Фіцджеральда

Продовжуючи тему характерних письму Ф.С. Фіцджеральда прийомів, ми не можемо не торкнутися теми епітетів. Його різні за змістом, обсягом і формою епітети часто стоять практично на межі з метафорами чи порівняннями, оскільки складний та детальний стиль оповіді та опису письменника просто просякнутий образними деталями.

В нашій роботі ми далі продовжимо дослідження уже згаданих нами і частково розкритими на прикладах метафоричних та порівняльних структур аспектів американської психології та «мрії», а саме – краси, гідності, багатства, часу, бурхливого темпу життя, та ін. Цікаво, що, зосередивши свою увагу на конструкціях, що несуть роль епітетів у творах Ф.С. Фіцджеральда, можна найяскравіше прослідкувати і ставлення самого автора до змісту і сенсу твору, до «Американської мрії».

Сама назва одного із досліджуваних романів, що став класикою і основним матеріалом для розуміння обраного для роботи концепту, носить назву *The Great Gatsby* – *Великий Гетсбі*. Сміслові та образні навантаження цього словосполучення важко заперечувати, адже в ньому передано і те, що саме герой Джея Гетсбі стає уособленням «Американської мрії», і його життєвий шлях, і його трагедія. Такий іронічний епітет з першого погляду дає нам зрозуміти намір автора.

Романтичні риси творчості Ф.С. Фіцджеральда, його увага до деталей допомагає розкрити таку складову концепту «американська мрія», як краса. Так, і в епітетах прослідковуємо ноти милування красою навколишнім світом, рідною землею – основою гордості американського народу. Наприклад:

There was so much to read for one thing and so much fine health to be pulled down out of the young breath-giving air [81].

Передусім я візьмуся за книжки, я читатиму їх одну за одною, а ще — набиратимуся сили й здоров'я, п'ючи на повні груди свіже, живлюще повітря [79].

Тут варто звернути увагу на зворот *so much fine health to be pulled down out of the young breath-giving air*. Окрім ідейного повідомлення, при перекладі такої сполуки особливим завданням перед перекладачем стає ще й відтворення її форм. Однак, прослідковуємо, що М. Пінчевський передає цей випадок описово, з елементами додавання: *набиратимуся сили й здоров'я, п'ючи на повні груди свіже, живлюще повітря*.

Ми вже зазначали, що патріотизм також є елементом «Американської мрії», й окрім описаного вище прикладу, варто звернути увагу й на наступний опис міста.

Нью-Йорк, як один із й нині основних міст, навіть мегаполісів, Америки, і місце основних подій твору, передається читачу як окремий предмет гордості і захоплення:

The city seen from the Queensboro Bridge is always the city seen for the first time, in its first wild promise of all the mystery and the beauty in the world [81].

Місто, де здійснюються мрії, де люди знаходять себе, своє місце в світі й половинку, і досі оповите аурою загадковості і манить до себе як самих американців, так і туристів. Ф.С. Фіцджеральд і сам ніби вперше потрапляє до нього в романі й підмічає цю рису величезного міста. Давайте розглянемо переклад цього розгорнутого епітету українською:

З мосту Квінсборо Нью-Йорк завжди бачиш ніби вперше, він ніби вперше беззастережно обіцяє тобі всі дива й краси світу [79].

Прослідковуємо, що окрім уточнення і передачі самої назви міста замість абстрактного *the city*, дієприслівникове означення *city seen from the Queensboro Bridge* перекладач замінив односкладним реченням *завжди бачиш ніби вперше*, а складний описовий епітет *in its first wild promise of all the mystery and the beauty in the world* передано більш традиційним для українського читача простим реченням – *він ніби вперше беззастережно обіцяє тобі всі дива й краси світу*. Така адаптація дозволила зберегти ідейно-сміслову навантаженість всього уривку, стиль автора, а також увагу читача до цілком зрозумілого за формою тексту.

Велике місто манить не лише обіцянками великого майбутнього, а й шаленим ритмом, темпом успішного життя – невід’ємною складовою «Американської мрії». Успіх треба заслужити тяжкою працею, а отже й темп цієї праці збавляти не можна. Причому для опису такого гамору, автор вдається і до простих еліптичних речень з односкладовими епітетами, які логічно і варто передавати прямим перекладом:

Roaring noon [81].

Гомінкий полудень [79].

Крім того, в досліджуваних романах зустрічаються і більш складні конструкції, так як, наприклад:

I began to like New York, the racy, adventurous feel of it at night and the satisfaction that the constant flicker of men and women and machines gives to the restless eye [81].

Я починав любити Нью-Йорк, загадкову, збудливу жвавість його вечорів, безнастанне мигтіння людей та машин, яке так тішить допитливе око [79].

Перед нами яскравий приклад саме розгорнутого епітету з метафоричними елементами, де мовна компетентність та художня майстерність перекладача відіграють чималу роль під час передачі таких зворотів. Варто звернути увагу, як М. Пінчевський вдало трансформує *feel of it at night* в знову таки більш звичний для української мови формат, і пише *жвавість його вечорів*. Такий перекладацький прийом зберігає час читача, спрощує сприйняття та передає емоційно-сміслову ідейну навантаженість уривку і твору.

Краса індивідуально зовнішня, як один з основних елементів асоціативного поля концепту «Американська мрія» за допомогою епітетів під пером Ф.С. Фіцджеральда стає засобом додаткового підкреслення рис характеру його героїв, їх положення і ставлення до сучасності та її ідей.

Ось як, наприклад, він вперше описує Джея Гетсбі:

His tanned skin was drawn attractively tight on his face and his short hair looked as though it were trimmed every day. I could see nothing sinister about him [81].

Бездоганний, завше ідеальний та витончений, він уособлює собою уявлення про чоловіка мрії, фактично саму «Американську мрію». Сам головний герой підтверджує таке враження:

Засмагла шкіра гарно обпинала його обличчя, коротка зачіска наводила на думку, що підправляють її щодня. Хоч як я придивлявся, нічого зловісного в ньому не знаходив [79].

В перекладі М. Пінчевського бачимо посилююче уточнення хоч як я придивлявся, яке можемо назвати вдалою деталлю до художнього пера автора оригіналу. Таке враження про героя підтверджує і наступна цитата:

It was testimony to the romantic speculation he inspired that there were whispers about him from those who found little that it was necessary to whisper about in this world [81].

Певно, й справді щось дуже таємниче було в цій людині: плітки про неї переказували пошепки навіть ті, хто не звик стисувати голосу ні за яких обставин [79].

Бачимо, що постать Гетсбі навіювала напів-реальне враження сама по собі, як і все його життя і образ у романі. Зворот *the romantic speculation he inspired* підкреслює загальний інтерес до його персони, а весь наведений вище приклад описуючого епітету передає нам те, що героєм захоплювались, можливо, навіть заздрили, адже *those who found little that it was necessary to whisper about in this world*, несе конотативне значення людей, що не були його прихильниками, однак за щось та

поважали Гетсбі. В перекладі бачимо, як М. Пінчевський підкреслює таке враження, називаючи цей натопт тими, *хто не звик стишувати голосу ні за яких обставин*. Прямий переклад структури і змісту зберіг необхідне оригіналу смислове та ідейне навантаження, закладене у нього автором твору.

Розглянемо приклад символічних епітетів, що межують з метафорами. Найяскравіше їх проілюструють наступні рядки:

Gatsby indicated a gorgeous, scarcely human orchid of a woman who sat in state under a white plum tree [81].

Гетсбі показав на сліпучу красуню, схожу більше на орхідею, аніж на жінку, що сиділа у величній позі під розлогою сливою [79].

Гіперболічна, напів-примарна приваблива жінка, про яку, можливо, лише й мріють, описана автором як *scarcely human orchid of a woman* і хоча такий метафоричний зворот більш притаманний англійській мові, М. Пінчевський вдало передає його підрядним описовим реченням *схожу більше на орхідею, аніж на жінку*. Цей уривок також гарно ілюструє усю казковість і бутофоричність світу, створеного Джеймсом Гетсбі в пошуках своєї примарної мрії.

Так, героїня Дейзі Бьюкенен дуже часто описується за допомогою слів *bright, shining, glowing*, так читачеві передається її вдача і молодість, деяка щира наївність і незрілість, яку уже з історичної перспективи автора, можемо також відмітити як рису «мрійників». Її образ одночасно приземлений, та метафорично піднесений, завдяки Гетсбі, проте Ф.С. Фіцджеральд і сам ніби милується дівчиною:

For a moment the last sunshine fell with romantic affection upon her glowing face [81];..

Останні промені сонця нестливо торкнулися порожєвілого обличчя Дейзі [79].

Такий зворот цілком простий у побудові, а отже не викликає значних труднощів при перекладі. Та цікавим залишається вибір М. Пінчевського скомпресувати словосполучення *fell with romantic affection* до українського *нестливо*

торкнулися. Можемо сказати, що така адаптація вдало скоротила обсяг епітету, при цьому не втративши його смислового навантаження.

Описуючи Тома Бьюкенена, автор звертає увагу ще й на його поставу, те, як його гідність та чесноти буквально знаходять фізичне відображення в його образі:

There was a wholesome bulkiness about his person and his position and Daisy was flattered [81].

Солідна впевненість його постави та його становища в суспільстві лестили Дейзі [79].

В цих рядках Ф.С Фіцджеральд торкається одразу двох «струн» «мрійливої» душі Дейзі – привабливості, постаті, гідності, порядності чоловіка і його багатства. Можна сказати, що для неї він стає гарантом захисту і успіху на шляху до її щастя.

Цікаво, як опис зовнішності чоловіка контрастує із нею самою:

Two shining arrogant eyes had established dominance over his face and gave him the appearance of always leaning aggressively forward [81].

Але в його обличчі головними були очі: від їх блискучого зухвало погляду завжди здавалось, немов він з погрозою подається вперед [79].

Тут знову прослідковуємо тонку межу епітету у звичному розумінні з більш порівняльними констукціями, однак таке враження більше складається внаслідок перекладу, де *his eyes ... gave hime the appearance of always leaning aggressively forward* стає безособовим реченням *завжди здавалось, немов він з погрозою подається вперед*. Такий прийом, скоріш за все, застосовано заради збереження семантичного навантаження сполуки *give somebody the apperance of something* , тож можемо погодитися з перекладачем у доцільності його вибору.

Часто протягом твору образ Дейзі автор пов'язує із білим кольором:

She dressed in white, and had a little white roadster and all day long the telephone rang in her house and excited young officers from Camp Taylor demanded the privilege of monopolizing her that night, "anyways, for an hour!" [81].

Вона вдягалася в усе біле, мала двомісний білий автомобіль, і цілий день у неї вдома дзвонив телефон, і молоді офіцери з Кемп-Тейлора палко домагалися честі провести з нею вечір — "ну хоч би годинку!" [79].

Білий колір виступає символом її наївності, ніжності, порядності, й гідності – ідеалізованих «Американською мрією» рис.

Цікаво, що в цьому ж уривку ми можемо прослідкувати іще й символ успадкованого багатства: *a little white roadster*, модель якого перекладач узагальнює до *двомісний білий автомобіль* для українського читача.

Протягом усього твору Ф.С. Фіцджеральд веде своєрідну дискусію на тему «Американської мрії» та багатства зокрема, роздумує про шляхи його досягнення та вплив грошей на людей.

Так, згадаємо, що багатство Дейзі, благородність її походження, певний час була перешкодою для щастя Гетсбі із нею, а також мотиватором запуску його фанатичної особистої та «Американської» мрії. Так автор описав враження героя після їхнього найяскравішого побачення:

She vanished into her rich house, into her rich, full life, leaving Gatsby—nothing [81].

Вона зникла у своєму багатому домі, повернулася до свого багатого, вщерть наповненого життя, а він лишився ні з чим [79].

Не зважаючи на нотки розпачу за героя в цих рядках, ми також бачимо тут трикратний повтор слова *rich*, що підкреслює для нас різницю в тогочасному становищі двох закоханих. Ми чітко прослідковуємо ще одну з причин пошуку багатства і щастя для Джея Гетсбі. В українському ж перекладі М. Пінчевський відійшов від трикратного повтору і третій епітет замінив підсилюючим *вщерть наповненого*, зайвий раз вдало нагадуючи читачу про майбутню мораль твору.

Багатство ж самого Гетсбі часто спостерігаємо у вигляді гри, якогось шоу, чогось напів-реального. Увага завжди акцентується на тому, як він цим багатством розпоряджається, як привертає до себе погляди своєї «аудиторії»:

It was a rich cream color, bright with nickel, swollen here and there in its monstrous length with triumphant hatboxes and supper-boxes and tool-boxes, and terraced with a labyrinth of windshields that mirrored a dozen suns [81].

Так, опис його сумнозвісного авто буквально переповнений яскравих епітетів, що описують як технічні, так і естетичні якості транспортного засобу, підкреслюють статки її власника та частково безглуздість цієї показухи. В перекладі бачимо, як М. Пінчевський дещо згладжує цей ефект:

Вона була кремового кольору, вся сяяла нікелем, з її фантастично видовженого корпусу тут і там пухато випиналися відділення для капелюхів, відділення для харчів, відділення для інструментів, а численні шибки утворювали справжній лабіринт, у якому сонце віддзеркалювалося десятком разів [79].

З яскравих перекладацьких прийомів тут варто відзначити відтворення звороту *terraced with a labyrinth of windshields that mirrored a dozen suns* у вигляді складно підрядного речення з підрядним описовим – *численні шибки утворювали справжній лабіринт, у якому сонце віддзеркалювалося десятком разів*. Звичайно ж, звертаємо увагу на адаптацію *a dozen suns* для українського читача, а саме *сонце віддзеркалювалося десятком разів*.

І якщо вище ми змогли бачити Дейзі як наївну невинну доньку заможних батьків, то Том постійно перебуває в опозиції, навіть з цієї перспективи:

His family were enormously wealthy — even in college his freedom with money was a matter for reproach — but now he'd left Chicago and come east in a fashion that rather took your breath away: for instance he'd brought down a string of polo ponies from Lake Forest [81].

Батьки його були неймовірно багаті — ще в університеті йому дорікали за звичку розкидатися грошима, — і тепер він перебрався з Чикаго на Схід з розмахом просто-таки разючим; привіз, наприклад, з Лейк-Фореста цілий табун поні для гри в поло [79].

Починаючи з опису багатства родини, автор описує, як Том, здавалось би завідома ближчий до «мрії», проте явно гордує своїм становищем і не розуміє його ціни. Можна сказати, що Ф.С. Фіцджеральд показує його як приклад потомства «Американських мрійників», намагається сказати, що людині важко цінувати те, чого вона досягла не власними силами, що далось їй змалечку.

Цю думку письменник буквально вкладає в уста Ніка Каррауея наступним рядком, що йде одразу після розібраного вище прикладу:

It was hard to realize that a man in my own generation was wealthy enough to do that [81].

Навіть важко було повірити, що в моєму поколінні є люди настільки багаті, що можуть дозволити собі таке [79].

Бачимо, що в українському перекладі ця ідея лише підкреслюється за допомогою звороту *люди настільки багаті, що можуть дозволити собі таке*, що в буквальному сенсі своєї побудови заперечує оригінальне *that a man ... wealthy enough to do that*, проте в даній ситуації це лише на користь. Вдалий прийом М. Пінчевського дозволив йому зберегти і підтримати початкове повідослення автора і передати його в зручній для цільової аудиторії формі.

Протягом усього твору образ Тома Бьюкенена стоїть трохи окремо від інших героїв, він не прямий антагоніст, таких там просто немає, він просто відрізняється своїми рисами та менталітетом. Для нього «мрія» уже наполовину здійснена, у нього є все. Йому лишається тільки насолоджуватися життям. Однак, як бачимо з твору, з його характером це складно. Ось, як герой вперше описується читачеві:

Her husband, among various physical accomplishments, had been one of the most powerful ends that ever played football at New Haven—a national figure in a way, one of those men who reach such an acute limited excellence at twenty-one that everything afterward savors of anti-climax [81].

Том, серед інших своїх спортивних перемог, здобув колись славу найкращого нападаючого футбольної команди Йельського університету — тобто став одним із

тих досить типових американців, котрі на двадцять першому році життя досягають граничної межі досконалості, за якою вже все, що б вони не робили, має присмак поразки [79].

Це пряма критика автором самої ідеї «Американської мрії», роздіми про те, а що ж буде після її досягнення. Це питання, як ми уже обговорили, невід'ємно постає протягом всієї історії цього лінгвокультурного концепту і його дослідження.

Повертаючись до теми опису «ідеальної» зовнішності героїв, варто відмітити, що часто Ф.С. Фіцджеральд вдається до оксиморонних епітетів, і поєднує в таких конструкціях і зовнішність, і характер.

Так, наприклад, виглядає один із описів Джордан Бейкер:

Her gray sun-strained eyes looked back at me with polite reciprocal curiosity out of a wan, charming, discontented face [81].

Її сірі очі з певною зацікавленістю дивилися на мене примружено з гарненького, блідого, капризного обличчя [79].

Не зважаючи на те, що Джордан так само походить з заможного роду, дівчина здається читачеві більш стриманою, хоча і не без гріху. Бачимо, що в перекладі поблажливе *polite* опускається, що робить образ більш різким, проте не є критичною зміною з боку перекладача.

Ще одним прикладом такого складного оксиморонного епітету стане опис дружини іншого мрійника з досліджуваного нами роману «Ніч лагідна» – Діка Дайвера.

Спершу варто відмітити, що тут автор вдається до прийому гри слів, бо Дайвер від англійського *dive* – занурюватися і справді ніби тоне у перипетіях власного життя і йде на дно під вагою наслідків своїх дій. Він також мріє про успіх, красу, владу, і «ідеальну сім'ю». Проте його дружина, що стала спочатку засобом досягнення своїх цілей для Діка, поступово одужує і відходить від його впливу, чим гнівить і розгублює його.

Читач поступово бачить, як картинка «Американської мрії» в уособленні Дайверів перегортається іншим боком, і помітно це з наступного опису Ніколь:

His wife was shrill, languid, handsome and terrible [82].

Його дружина була галаслива, манірна, вродлива і нестерпна [80].

Однак це для нього. Та в очах головної героїні Розмері, родина Дайверів є живим втіленням «Американської мрії» – вони мають усе, чого можна бажати і прагнути. Для неї Ніколь є живим ідеалом:

She was too beautiful to be real [82].

Вона була занадто гарна, щоб повірити своїм очам [80].

Звернімо увагу на те, як перекладач передає зворот *too beautiful to be real*. Він вдається до уточнення, адаптації, дещо ухудожнює враження від героїні, навіть збільшує його для українського читача – *занадто гарна, щоб повірити своїм очам*.

Тут же переходимо до цілої низки прикладів дуже поширених у досліджуваних романах надмірних епітетів. Задля підкреслення краси чи рис своїх «ідеальних» неідеальних героїв, Ф.С. Фіцджеральд вдається до гіперболи, і так званих гіперболізованих епітетів можна виділити цілий ряд, і це лише для загального ознайомлення і винесення в якості прикладів.

You have got an awfully kissable mouth... [82]

У Вас дуже гарні вуста... [80]

В рядках вище чітко простежується гіперболізація привабливості і зацікавленості, тут – частково через ідеалізацію об'єкта мовлення. Окремої уваги вартий переклад цього епітету, який М. Пінчевський дещо згладжує, генералізує та подає українському читачеві дещо скромнішим за оригінал, проте для аудиторії це скоріше перевага, оскільки мовлення звається вищим і витонченішим, хоч а і менш чуттєвим, ніж за задумом Ф.С. Фіцджеральда.

Захоплений опис любовного інтересу горів автора дуже часто подається у схожому ідеалізованому світлі. Розглянемо такий приклад з «Великого Гетсбі»:

He found her excitingly desirable [81].

Дейзі зачарувала його, заповонила всі його помисли й почуття [79].

У цих рядках бачимо підсилену конотацію захвату, захоплення Гетсбі своєю коханою. Він вірить в її ідеал, в те, що вона його доля, він жадає її собі.

В даному випадку варто звернути увагу на вибір засобу передачі цього епітету, зроблений перекладачем: *excitingly desirable* М. Пінчевський перетворює на особове речення з підметом *Дейзі* та значно розширює, розгортаючи у вигляді звороту з двома присудками *зачарувала його, заповонила всі його помисли й почуття*. Така подальша гіперболізація поглиблює риси Джея Гетсбі, що критикує автор, піднімає їх до майже карикатурних обсягів і, в принципі, виконує функціональну роль оригінального епітету без критичної шкоди для змісту твору. Можна сказати, що тут не лише виражається, але й підкреслюється максималізм лінгвокультурного концепту «Американська мрія».

Романтичний образ Гетсбі яскраво акцентується описом його таємничої спершу персони, імплікуючи аспект успіх «Американської» мрії:

If personality is an unbroken series of successful gestures, then there was something gorgeous about him, some heightened sensitivity to the promises of life, as if he were related to one of those intricate machines that register earthquakes ten thousand miles away [81].

Якщо міряти особистість напругою її поривань, то він був особистістю надзвичайною, наділеною якоюсь загостреною чутливістю до всього, що може пообіцяти йому життя; він був немовби частиною одного з тих складних приладів, що реєструють підземні поштовхи на відстані десятків тисяч миль [79].

Гіперболізація чеснот Гетсбі, піднесення його в очах читача відбувається не лише з метою посилення враження від сюжету твору, але і для того, аби продемонструвати обидва боки «Американської мрії» – уявний, ідеальний, примарний та реальний, наївний та розбитий. В цьому прикладі простежуємо, як М. Пінчевський перекладає безособове речення *there was something gorgeous about him* простим двоскладним, більш характерним для норм української мови повним

реченням – він був особистістю надзвичайною, що також полегшило для нього завдання передачі усього складного уривку.

Навіть описуючи багатство Гетсбі, всю штучність його статків і персони, Ф.С. Фіцджеральд пише про його вечірки ніби про якісь казкові дійства:

At least once a fortnight a corps of caterers came down with several hundred feet of canvas and enough colored lights to make a Christmas tree of Gatsby's enormous garden [81].

Щонайменше двічі на місяць до мого сусіда приїздив цілий загін декораторів, які привозили кількасот метрів брезенту й таку ж кількість різноколірних лампочок, ніби збиралися перетворити величезний сад Гетсбі на різдвяну ялинку [79].

Автор звертається до гіперболізованого епітету *Gatsby's enormous garden* – *величезний сад Гетсбі*, щоб підкреслити як розміри угідь Гетсбі, так і його марнотратства – іще одного недоліку «Американської мрії». Гетсбі уявляє, що усе найкраще привабить його найкращу кохану, і постає перед нами максималістичним підлітком. Це ж бачимо і нижче:

On buffet tables, garnished with glistening hors-d'oeuvre, spiced baked hams crowded against salads of harlequin designs and pastry pigs and turkeys bewitched to a dark gold [81].

Опис столів на вечірках апелює до поняття «достаток» в концептосфері «Американська мрія» однак він підводиться в абсолют, до буквально карикатурних форм. В перекладі ж бачимо:

На столах, між принадних закусок, громадилися нашпиговані прянощами окісти, пістряві, мов убір арлекіна, салати, поросята в тісті й індики, в чародійський спосіб перетворені на червоне золото [79].

У поданому вище прикладі цікавим є епітет *salads of harlequin designs*. Варто відмітити, що таке складне означення при перекладі передається описовим порівнянням в якості означення – *пістряві, мов убір арлекіна, салати*. Таким чином

перекладач вдало передає непритаманну для української мови структуру традиційним, зручним і легким для сприйняття цільовою аудиторією способом.

Критика того ж аспекту максималізму як елементу досліджуваного поняття простежується також в наступному прикладі:

But there was Jordan beside me who, unlike Daisy, was too wise ever to carry well-forgotten dreams from age to age [81].

Але поряд була Джордан, якій, на відміну від Дейзі, вистачало мудрості на те, щоб не тягати за собою з року в рік багаж давно зів'ялих мрій [79].

Частка *too* дає нам конотацію гіперболи, однак тут вона слабша за попередні приклади і несе більше підсилювальну роль, підкреслює ставлення Ніка та Ф.С. Фіцджеральда до надмірної тяги до нездійснених мрій, до ілюзій, часто притаманним «Американській мрії».

Говорячи про ілюзорність ідеалів «Американської мрії» варто відзначити, що Ф.С. Фіцджеральд також торкається елементу самотності в асоціативному полі досліджуваного концепту. В постійних перегонах за успіхом, веселощами, коханням, ліричний герой Ніка Каррауея почасти завмирає і озирається по боках, аналізуючи оточуючих його «мрійників», він і сам не може знайти собі місця:

At the enchanted metropolitan twilight I felt a haunting loneliness sometimes, and felt it in others—poor young clerks who loitered in front of windows waiting until it was time for a solitary restaurant dinner—young clerks in the dusk, wasting the most poignant moments of night and life [81].

А часом у сутінках того сповненого чарів міста мене раптом огортала туга самотності, яку я вгадував і в інших — в бідних молодих клерках, що тинялися від вітрини до вітрини, аби якось згаяти час до самотньої вечері в ресторанчику,— в молодих клерках, що тут, у цих присмерках, марнували найкращі хвилини вечора й життя [79].

Кульмінація основної думки уривку виражена в дієприкметниковому звороті *wasting the most poignant moments of night and life*, що в перекладі М. Пінчевський

передав розширеним означенням із дієприкметником у його складі – *що тут, у цих приємках, марнували найкращі хвилини вечора й життя*. Уточнюючий повтор *тут, у цих приємках* підсилює розчарування і відчай, що супроводжує постійну гонитву за примарною «мрією», вдало передає творчий задум автора.

Самотність переслідує «мрійників» і у яскравому світі вечірок Гетсбі. Навіть там Нік не може знайти місце:

...I slunk off in the direction of the cocktail table — the only place in the garden where a single man could linger without looking purposeless and alone [81].

...я поплентався до столу з коктейлями — єдиного місця в саду для самотнього гостя, який не хоче виглядати неприкаяним і зайвим [79].

Without looking purposeless and alone імплікує поняття єдності, яке ми вже відносили до асоціативного поля концепту «Американська мрія». Можна сказати, що даний зворот описує тяжіння «мрійників» до гармонійної згуртованості, однак автор так само описує і зворотній бік постійних пошуків втілення своїх мрій – невідповідність стандартам оточуючих, відчуженість та невдоволення собою. М. Пінчевський перекладає цей епітет як *який не хоче виглядати неприкаяним і зайвим*, вдало застосувавши описовий метод та підібравши прикметники, що підкреслюють інтенції автора.

Поруч із інтенцією самотності часто прослідковуємо роздуми про марність вечірок і зусиль Гетсбі. Розглянемо такий приклад:

There were the same people, or at least the same sort of people, the same profusion of champagne, the same many-colored, many-keyed commotion, but I felt an unpleasantness in the air, a pervading harshness that hadn't been there before[81].

І люди там були ті самі — чи, принаймні, такі самі, як завжди,— і шампанське так само лилося річкою, і, як раніше, вирував багатобарвний, багатоголосий натопв, але в усьому цьому відчувалося щось неприємне, щось таке, чого доти я там не помічав[79].

В уривку автор змальовує аудиторію прихильників Гетсбі, натовп унікальних індивідів, що «мріють» про світле та ідеальне майбутнє, проте ліричний герой уже не виражає захвату, говорячи про них. Він втратив інтерес до їх можливих сподівань.

Складні епітети, утворень поєднанням основ *many-colored, many-keyed*, вдалося цілком успішно прямо перекласти українською як *багатобарвний, багатоголосий*, зберігши не лише емоційне забарвлення, а й форму.

З цього ж боку на противагу основній п'ятірці дійових осіб постає подружжя Вільсонів. Обоє з неможливих, не факт, що благополучних родин, вони так само марнують своє життя, намагаючись хоч якось вижити, мріючи про краще майбутнє. Так, саме їх можна назвати образами реальних «Американських мрійників». Підтвердити це твердження можемо такою цитатою про Вільсона:

Generally he was one of these worn-out men: when he wasn't working he sat on a chair in the doorway and stared at the people and the cars that passed along the road [81].

Основна характеристика, що дається чоловіку – це *worn-out men* – буквально виснаженого, обшарпаного, знесиленого чоловіка, що днями працює, аби хоч якось протриматися на плаву. Зважаючи на те, що опис відбувається після кульмінації всього роману, М. Пінчевський намагався підкреслити неочікуваність такого вчинку з боку Вільсона, а тому переклав цю основну його характеристику як *людиною тихою, затурканою*. Таке відхилення можемо вважати прийнятним і некритичним, а також, як ми вже описали, виправданим:

Вільсон завжди здавався йому людиною тихою, затурканою — коли він не працював, то сидів собі на стільці перед дверима й дивився на перехожих та на машини, що проїздили дорогою [79].

Даний уривок показує нам уявлення Ф.С. Фіцджеральда про типове становище «Американський мрійників», які задля своїх примарних цілей відмовляються від життя заради роботи і нічого більше не бачать. Вільсон явно заздрить тим, хто кожного дня має змогу проїжджати повз його долину розпачу на дорогих авто кудись

подаді, в умови набагато кращі за його, поки він вимушений і далі не бачити сонячного світла.

Навідміну від свого чоловіка, Міртл демонструє нам зовсім інший типаж «мрійника» - вона хоче простого жіночого щастя, хоче достатку і розкоші, вона понадмірно захоплюється тим, що може дати їй Том, і ось як майже карикатурно автор змальовує це:

The living room was crowded to the doors with a set of tapestried furniture entirely too large for it so that to move about was to stumble continually over scenes of ladies swinging in the gardens of Versailles. The only picture was an over-enlarged photograph, apparently a hen sitting on a blurred rock [81].

Вітальня від самого порога була заставлена надто громіздкими, як на неї, меблями з гобеленовою оббивкою: куди б ти не ступив, скрізь натикався на пишних дам, що гойдалися на орелях у Версальському саду. Єдиною оздобою на стіні була надміру збільшена фотографія — на перший погляд, вона зображала курку на оповитій туманом каменюці [79].

Ми навели уривок з опису купленої Томом для коханки квартири, яку Міртл обставила самостійно. Тут знову прослідковуємо гіперболізуючі епітети: *crowded to the doors* – від самого порога заставлена, *too large for it* – надто громіздкими, як на неї, *over-enlarged* – надміру збільшена, в неї усе мало бути найбільшим і найкращим. Ф.С. Фіцджеральд так показує зворотню сторону «Американської мрії» – жадібність.

Образ Міртл також поступово набуває і розкриває інші негативні риси, такі як пиха, гордість та зневага. У свідомості жінки усі матеріальні блага, що вона скупчує навколо себе можуть змінити її життя вмить, можуть змінити її саму. І автор це підкреслює:

Mrs. Wilson had changed her costume some time before and was now attired in an elaborate afternoon dress of cream colored chiffon, which gave out a continual rustle as she swept about the room. With the influence of the dress her personality had also undergone a

change. The intense vitality that had been so remarkable in the garage was converted into impressive hauteur [81].

Ми бачимо, як «Американська мрія» перетворюється на знецінення достатку і досягнень, марнотратство. Сліпу віру нещасної жінки у те, що все її життя не варте нічого, і лише уся нова увага та матеріальна злагода можуть «зробити з неї людину». Іронічно, карикатурно Ф.С. Фіцджеральд пише, *with the influence of the dress her personality had also undergone a change*. Він підкреслює цю відчайдушну віру Міртл.

В свою чергу, М. Пінчевський вдало робить мову перекладу дещо вищою за оригінал, ніби додаючи гротеску цьому уривку:

Micic Вільсон встигла перед появою гостей перевдягтись і тепер була вбрана в шикарну вихідну сукню з кремового шифону, що шурхотів, коли вона походжала по вітальні. Немовби під впливом нового туалету змінилась і її поведінка. Та дивовижна жвавість, що так вразила мене при нашому знайомстві в гаражі, перейшла в просто-таки разючу пуху [79].

В романі світ «мрійників» ставиться на протиріччя світові Ніка, ліричного героя самого автора. Ми бачимо це з самого початку, де метафоричний епітет знову стає символом чогось більшого:

We both looked at the grass—there was a sharp line where my ragged lawn ended and the darker, well-kept expanse of his began [81].

Ми обидва подивилися туди, де проходила чітка межа між моїм занедбаним, кошлатим травником і його темнішою, бездоганно рівною ділянкою [79].

Опис ділянок сусідів *my ragged lawn* та *the darker, well-kept expanse of his* – це не лише буквальне порівняння статків двох героїв, але й їх життів, репутацій і зовнішнього вигляду. Проте можна сказати, що їхні внутрішні світи виглядають якраз навпаки. Переклад розгортає описи до *занедбаним, кошлатим травником* та до *його темнішою, бездоганно рівною ділянкою*, аби додатково підкреслити символізм всього епізоду.

Ми бачимо, як з еволюцією відносин Ніка та Гетсбі, відбувається розвиток думки автора про них та явище «Американської мрії» як такого. Ми бачимо як поступово тон змінюється на песимістичний і реалії американського життя беруть своє:

However glorious might be his future as Jay Gatsby, he was at present a penniless young man without a past, and at any moment the invisible cloak of his uniform might slip from his shoulders [81].

Хоч би яке блискуче майбутнє чекало на Джея Гетсбі, та поки що він був хлопцем без цента в кишені, без минулого, і офіцерський мундир, що правив йому за плащ-невидимку, міг будь-якої миті впасти з його плечей [79].

Гіперболізований епітет *glorious* – блискуче несе іронічні ноти конотату успіху, притаманного «Американській мрії», герой Гетсбі завідома усвідомлював своє хитке становище, що лякало його і змушувало йти вперед до кінця, не знаючи, куди його веде його примарна мрія.

Під кінець здається, що як би Гетсбі не старався, можливо він сам не вірив, що заслуговував на свою «Американську мрію», він йшов до неї, не думаю про себе самого:

His bedroom was the simplest room of all — except where the dresser was garnished with a toilet set of pure dull gold [81].

Його спальня була найскромнішою з усіх — якщо не зважати на туалетний прибор із щирого тьмяного золота [79].

Ми вже згадували, що скромність виступає одним із аспектів «Американської мрії», а найвищий ступінь порівняння *the simplest room of all* – спальня була найскромнішою з усіх стає іменем концепту в даному випадку. Питання полягає у трактуванні епізоду – і воно відкрите для кожного читача. Ми ж пропонуємо розглядати його з двох боків – скромність та страх виявитися самозванцем.

Ілюзії Гетсбі, ілюзії кожного з героїв автор в особі Ніка не засуджує і не підтримує, а лиш холодно і історично змальовує. Він розмірковує над

цілеспрямованістю і самовіддачею Гетсбі заради його особистої мрії, що стала трагедією та уособленням «Американської мрії». Так, читаємо наступні рядки:

There was something pathetic in his concentration as if his complacency, more acute than of old, was not enough to him any more [81].

Було щось жалюгідне в цій його знятості, неначе йому вже мало було самовдоволення, яке за роки, що ми не бачилися, ще більше зросло [79].

There was something pathetic – це не приниження, а співчуття, що можна віднести до аспекту єдності концептосфери «Американська мрія». Це важливе зауваження автора щодо відносно його героя і коментар щодо ситуації в країні. Структура чітка і легка для передачі українською мовою, тому переклад *було щось жалюгідне* більш ніж адекватний.

Навіть біль Ф.С. Фіцджеральд описує романтично, так, ніби хоче не лише художньо описати його, але й підкреслити те, наскільки кожен з героїв здається важливим сам собі, проте насправді є лише частиною величезного світу. Та незважаючи на це, можемо сказати, що персонажі сильні духом, в найкращих традиціях «Американської мрії»:

Her throat, full of aching, grieving beauty, told only of her unexpected joy[81].

Крізь тамований біль, тамовану тугу в милозвучному голосі її прохопився радісний подив[79].

Наведений вище приклад детально ілюструє перекладацьку трансформацію зміни підмету на додаток та дієприкметникового звороту на складний додаток. На нашу думку, це – вдалий прийом М. Пінчевського, покликаний спростити структуру для читання та сприйняття українською аудиторією, а також гарний приклад художнього бачення перекладача, що вдало підсилює оригінальне.

У підсумку, повертаємось до вступної та, певно, однієї з найбільш відомих цитати роману «Великий Гетсбі»:

Reserving judgments is a matter of infinite hope. I am still a little afraid of missing something if I forget that, as my father snobbishly suggested, and I snobbishly repeat, a sense of the fundamental decencies is parcelled out unequally at birth [81].

Стриманість у судженнях вселяє невичерпну надію. Я й досі побоююся прогавити щось, якщо забуду батькове снобістське зауваження — яке я по-снобістському повторюю — про те, що природа наділяє людей різним розумінням дозволеного і недозволеного [79].

*Батькове снобістське зауваження тут одночасно й гасло прихильників «Американської мрії», що хочуть будувати усе своє заново і переконані, що попередні покоління нічого не знають (можемо назвати це аспектом самостійності в концептосфері «Американська мрія»), так і своєрідний висновок усього роману, що життя циклічне і врешті решт, той самий досвід, за яким женуться «мрійники», неможливо набути не дослухаючись до попередніх поколінь. З перекладацької точки зору спостерігаємо трансформацію дієприслівника *snobbishly* у прикметник *снобістське*, а всього звороту – з дієслівного у іменниковий. Зважене рішення перекладача для узгодження з нормами мови перекладу.*

Зважаючи на аналіз прикладів, наведених та описаних нами в цьому підрозділі, можемо зробити висновок, що епітети – один із найактивніших засобів вираження концепту «Американська мрія» в романах Ф.С. Фіцджеральда. Зокрема прості прикметникові, іменникові, дієслівні, а також складні відповідні звороти і гіперболічні епітети виступають у ролі найчастіших носіїв аспектів досліджуваного концепту. І хоча ставлення автору до самого явище неоднозначне, його художнє слово дає широке поле досліджень досліджень виражальних знаків лінгвокультурного концепту «Американська мрія». Перекладацький аспект аналізу в даному підрозділі показав, що прямий та описовий переклад залишаються найбільш доречними техніками в ході передачі епітетів мовою перекладу, а також, що незначні перекладацькі та художні трансформації можуть бути доречними, якщо того вимагає легкість сприйняття матеріалу читачем та норми цільової мови.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставлених завдань, у ході дипломної роботи були зроблені наступні висновки:

1. Наразі існує два основні підходи до дослідження терміну і поняття «концепт» – лінгвокогнітивний та лінгвокультурологічний, які не суперечать одне одному, а навпаки – доповнюють і розглядають концепт з двох різних площин. У будь якого ж випадку спільним для науковців є переконання в тому, що не зважаючи на відсутність чіткого загальноприйнятого визначення терміну, сучасна мовознавча наука визнає багат шаровість концептів та взаємозв'язки, які ті встановлюють між собою, а також індивідуально-персональною та суспільною мовною картиною світу; їх вклад в утворенні та розширенні понятійних систем, уявлень та концептосфер у мові та сприймає концепт як матеріал будівництва цих та ще ширших понять і структур.

2. Переклад – це вид міжкультурної комунікації. Різні групи реалій, типи та види контексту, що мають вплив як на автора, так і на аудиторію, визначають та дозволяють розглядати різні поняттєві системи на рівні культурних термінів або концептів. Перекладач виступає перехідною ланкою в процесі інтерпретації та трансформації початкового твору з метою його доступності цільовій іншомовній аудиторії, в наслідок чого, у ході своєї роботи перекладачу необхідно звертатися до методів та прийомів концептуального аналізу. Такий аналіз проходить від визначення та розуміння структурних елементів концептів, до ідентифікації взаємозв'язків багаторівневих концептів та так званого мегаконцепту, що поєднується із авторським задумом твору, з метою збереження якого і проходить перекладацька діяльність.

3. Концепт «Американська мрія» як явище суто національне сягає історичного коріння людської жаги до пізнання, стає показником розвитку цінностей людей, що об'єднались заради спільної мети. Проте цей концепт давно вийшов за рамки теорії виживання і став описувати прагнення людини до простого щастя, доступного усім

у рівній мірі та на рівних правах, навіть якщо це вимагатиме від неї значних зусиль. Серед складових елементів структури інтерпретаційного потенціалу концепту «Американська мрія» дослідники сходяться в таких аспектах як свобода, вірність, гідність, віра в людські амбіції та сили, переконання у могутності спільної держави, міжкультурний плюралізм. Орієнтація мовознавчої науки на міжкультурну взаємодію сучасних мов виносить концепт «Американська мрія» до ряду питань, що потребують детального міжгалузевого розгляду та виявлення шляхів вираження та збереження поняттєвої системи в ході аналізу та відтворення текстів американських авторів як уже визнаних, так і сучасних.

4. Ментальні та динамічні характеристики концепту «Американська мрія» значно ускладнюють можливості його вираження мовними засобами. Так, частина концептів вербалізуються шляхом слів, їх сполук, фразеологічних та мовних зворотів, речень чи значних частин тексту, а деякі можуть навіть не знайти засобів маніфестації. Якими б засобами не виражався концепт – лексичними, фразеологічними чи синтаксичними – для них часто характерний метафоричний зміст. З огляду на це, можна сказати, що передати такі концепти засобами іншої мови можна за допомогою зміни концептуальної моделі, її збереження з іншим мовним засобом або практично повного збереження концептуальної моделі разом із засобом її мовного вираження.

5. Художня мова Ф.С. Фіцджеральда строга, суха і дещо «скупа», однак враження таке складається саме через схильність автора до серйозного, навіть документального зображення подій. Художні засоби і прийоми присутні, однак їх лексичне наповнення характерне своєю прагматичністю – вишукані мовні звороти американський класик не перенавантажував химерністю слів. Саме за допомогою метафор Ф.С. Фіцджеральд надає своїй манері письма чарівності та привабливості для читача, ніби пом'якшує враження від строгих та різких реалій своїх романів. Основними стилістичними засобами вираження концепту «Американська мрія» є метафори, порівняння, мейоз та метонімія. Оскільки перші два поняття більш

глобальні у своїх обсягах, у своїй роботі ми зосереджуємо свою увагу саме на метафорах і порівняннях на матеріалі оригінальних та перекладних текстів романів Ф.С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі» та «Ніч лагідна». Метафори та порівняння використовуються Ф.С. Фіцджеральдом для портретної характеристики персонажів, їхніх психологічних станів, а також описів природи тощо. Особливості утворення та функціонування оригінальних авторських метафор дає ключ до розуміння індивідуально-авторської картини світу письменника.

6. У роботі розглядалися способи перекладу стертих, традиційних, авторських та розгорнутих метафор. Як показує дослідження, кожен із цих типів метафор має найбільш уживаний спосіб перекладу в проаналізованих романах. Так, за результатами частотного зіставлення було встановлено, що найбільш типовим способом перекладу стертих метафор є пошук еквівалента стертої метафори у мові перекладу (78%). У разі неможливості дослівно передати стерту метафору застосовується контекстуальна заміна (22%). При відтворенні традиційних метафор, які є зазвичай культурно специфічними, контекстуальна заміна образу метафори переважає над пошуком прямого відповідника (66% та 24% відповідно). Така заміна є цілком виправданою у разі, якщо метафоричний образ у мові оригіналу незрозумілий для носіїв мови перекладу. Перекладач у цьому випадку відтворює метафоричну семантику та прагне досягти адекватного емоційного впливу на реципієнта повідомлення. Найскладнішими для перекладу є авторська та розгорнута метафори, які віддзеркалюють індивідуальний стиль та концептосферу письменника. Основним способом їхнього відтворення є пошук прямого словникового відповідника із збереженням метафоричного образу (82% та 80 %). Таким чином, у перекладі спостерігаємо тенденцію до максимально точного відтворення метафорики понятійної системи автора.

7. Досліджувані романи Ф.С. Фіцджеральд багаті на порівняння і порівняльні звороти. Порівняння відтворюються, як правило, за допомогою перекладу прямим відповідником (68%), при цьому образ порівняння зберігається. Крім цього,

порівняння можуть перекладатися за допомогою трансформацій смислового розвитку, додавання та описового перекладу.

8. Аналіз досліджуваних романів встановив, що епітети – один із основних засобів вираження концепту «Американська мрія» в романах Ф.С. Фіцджеральда. Прості прикметникові, іменникові, дієслівні, а також складні відповідні звороти і гіперболічні епітети найчастіше виступають у ролі імен досліджуваного концепту. І хоча ставлення автору до самого явище неоднозначне, його художнє слово дає широке поле досліджень виражальних знаків лінгвокультурного концепту «Американська мрія». Перекладацький аспект аналізу показав, що пошук прямого словникового відповідника та описовий переклад залишаються переважаючими (в понад 40% випадків) та найбільш доречними техніками в процесі передачі епітетів мовою перекладу.

Отже, в українських перекладах творів Ф.С. Фіцджеральда чітко прослідковується тенденція до збереження системи образів та понять, а також прагматичного і концептуального навантаження тексту оригіналу. Незначні перекладацькі та художні трансформації можуть бути доречними, якщо того вимагає легкість сприйняття матеріалу читачем та норми цільової мови, що є основними критеріями для вибору стратегії перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Наукові праці

1. Александрович, Н.В. Концептосфера художественного произведения и средства ее объективации в переводе (На материале романа Ф.С. Фицджеральда «Великий Гэтсби» и его переводов на русский язык): монография. Москва, 2009. 184 с.
2. Арутюнова Н.Д. Образ (опыт концептуального анализа) *Референция и проблемы текстообразования* : сб. науч. трудов. Москва, 1988. С. 117–129.
3. Бабушкин, А.П. Типы концептов в лексико-фразеологической сематике языка. Воронеж, 1996. 104 с.
4. Блох М.Я., Головнёва Ю.В. К вопросу о месте метафор в системе языка (на материале метафор внутреннего мира). *Преподаватель XXI век*. 2014. Вып. 4. С. 333–343.
5. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика: курс лекций по английской филологии. 2-е изд., стереотип. Тамбов, 2001. 123 с.
6. Бондаренко А.І. Художній текст в інтерпретаційному вимірі (лінгвостилістичний аспект): Посібник. Ніжин, 2008. 226 с
7. Бондарко А.В. Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность: учебное издание. Ленинград: Наука. 1990. 210 с.
8. Борисова О.В. Особливості відтворення метафори в українському перекладі роману Ф.С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі». *Мовні і концептуальні картини світу*. Київ. 2010. С. 17–22.
9. В.Г. Гак, В.Н. Телия, Е.М.Вольф и др. Метафора в языке и тексте. Москва, 1988. 176 с.
10. Варшавская А.И. Языковые единицы и отношения совместимости / под ред. А. В. Зеленщикова. Санкт-Петербург, 2008. 325 с.
11. Вільчинська Т.Г. Лінгвоконцептологія як нова наукова дисципліна поліпарадигмального типу. *Наукові записки ТНПУ. Сер. Мовознавство*. 2014. Вип. 24. С. 67-70.

12. Воркачев, С.Г. Культурные концепты и перевод: макаризмы в тексте Евангелия *Вестник МГОУ*, 2003, Вып. 4 – С. 88
13. Воркачев, С.Г. Счастье как лингвокультурный концепт. Москва, 2004. – 236 с.
14. Воробйова О.П. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Сер. Філологія*. 2011. Вип. 14. С. 53-54.
15. Гаврилюк А.П. Роль концепту у перекладознавстві. *Наукові записки національного університету "Острозька Академія". Сер. Філологія*. 2012. Вип. 25. С 19-21.
16. Головня А.В. Особливості передачі культурного компонента порівняння при перекладі прозових творів Редьярда Кіплінга. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2011. Вип. 9 (220) С. 156–163.
17. Голубкова О.Н., Чиркова Д.А. Особенности передачи языковых интерпретантов «ENGLISHNESS» в свете когнитивного переводоведения (на материале переводов рассказов А. Конан Дойля на русский язык, 2017).
18. Гольдберг В.Б. Художественное сравнение как модель познания. *Филология и культура : материалы VII Междунар. науч. конф. 14-16 окт. 2009 г. Тамбов, 2009*. С. 49–52
19. Гусева А.Г. Проблема перекладу англійських порівнянь українською мовою. *Магістеріум*. 2015. Вип. 2 (41). С. 96–101.
20. Джонсон М., Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живём / пер с англ. Барановой А. Н. та ін. Москва, 2004. 256 с
21. Дітькова С. Приречені на самотність. До вивчення роману Ф.С. Фіцджеральда Великий Гетсбі. *Всесвітня література і культура*. 2005. Вип. 9. С. 13–18
22. Евстафова Я.А. Лингвокогнитивный аспект перевода концептуальных метафорических моделей. *Вестник Нижневартковского государственного университета. Сер. Лингвистика*. 2010. № 3. С. 20-29.

23. Ефремов А.Ф. Сравнение как основная стилистическая категория и его роль в художественном произведении. *Некоторые вопросы теории и методики преподавания русского и иностранных языков*. Саратов, 1968. С. 3–20.
24. Єнчева Г.Г. Діяльнісно-когнітивна парадима перекладу. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: Зб. наук. пр.* 2007 Вип. 12.
25. Жаботинская С.А. Модели репрезентации знаний в контексте различных школ когнитивной лингвистики: интегративный подход *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна*. 2003. Вип. 848. С. 3-10.
26. Жаботинская С.А. Принципы лингвокогнитивного анализа и феномен полисемии *Проблеми загального, германського та слов'янського мовознавства. До 70-річчя професора В.В. Левицького*. 2008. С. 357 – 368.
27. Заньковська Г. Методи концептуального аналізу у сучасній когнітивній лінгвістиці *Науковий вісник Чернівецького університету : Германська філологія*. 2014. Вип. 708. С. 82–85.
28. Зверев А.М. «Американская трагедия» и «американская мечта» (К проблеме национального идейно-художественного своеобразия литературы США) *Литература США XX века. Опыт типологического исследования*. 1978. С. 134-208.
29. Іващенко В.Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології): Монографія. Київ, 2006. 328 с.
30. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс: монографія. Москва, 2004. 389 с.
31. Касьян Л.А. Термин “концепт” в современной лингвистике: различные его толкования. *Вестник Югорского государственного университета. Сер. Филология*. 2010. Вып. 17. С. 51–52.
32. Ковалик І.І., Мацько Л.І., Плющ М.Я. Методика лінгвістичного аналізу тексту Київ, 1984. 119 с.

33. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). Учебное пособие интов и ф-тов иностр. языков Москва, 1990. 287 с.
34. Компанцева Л.Ф. Концепт и концептуальный анализ: аналитическая палитра *Концептологія: Світ-Мова-Особистість*. Наук. зап. Луганського нац. пед. ун-ту. 2005. Вип. 6. С. 68 – 99.
35. Кононенко В.І. Концептологія в лінгвістичному аспекті *Мовознавство*. 2006. Вип. 2–3. С. 111 – 117.
36. Кочерган М.П. Лексична сполучуваність і семна структура слова *Мовознавство*. 1984. Вип. 1. С. 25–32.
37. Коцова А.В. Концептуальний аналіз: перспективи і переваги при вивченні художнього тексту. *Ученые записки Крымского федерального университета имени В. И. Вернадского. Филологические науки* 2013б Вип. 26 (65) (1), С. 122-126.
38. Кухаренко В.А. Інтерпретація тексту : [навч. посіб.], 2004, 272 с.
39. Лади́ка О.В. Особливості ціннісної складової лінгвокультурного концепту AMERICAN DREAM . *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. 2012. Вип. 28. С. 219–230.
40. Левицкий А.Э. Вербализация концепта МЕЧТА в американском варианте английского языка *Лингвоконцептология: перспективные направления*. Монография. 2013. С. 172 – 183.
41. Літяга В.В. Поняття “концепт” у парадигмі сучасних лінгвістичних досліджень. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер. Іноземна філологія*. 2013. Вип 6. С. 48-60.
42. Лук’янченко М.П. Французька екзистенціальна проза в українських перекладах : Автореферат. Київ: Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2006. 20 с.
43. Максимов С.Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Київ, 2006. 175 с.

44. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учебное пособие. Минск, 2004, 266 с.
45. Молчко О.О. Художнє порівняння як категорія перекладознавства (на матеріалі української та англійської мов) : дис. на здоб. наук. ступеня канд. філолог. наук : 10.02.16 «Перекладознавство». Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2015. 257 с.
46. Новиков Л.А. Художественный текст и его анализ. Москва, 1988. 304 с.
47. Огар А.О. Суперечливі аспекти поняття “концепт” *Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / ред. кол. Надія Скотна (головний редактор), Марія Федурко (редактор розділу) та ін. 2013. Випуск 33 С. 242 – 252.
48. Пименова М.В, Кондратьева О.Н. Концептуальные исследования. Введение: учеб. пособие Москва, 2011. 176 с.
49. Плотнікова Н. Алгоритм аналізу лінгвокультурного концепту *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2013. Вип. 1. С. 160 – 170.
50. Полюжин М.М. Типологія й аналіз концептів *Іноземна філологія*. Львів, 2009. Вип 121. С. 80-89
51. Попова З.Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика : учебное издание. Москва, 2007. 314 с.
52. Попова Н.В. “Американская мечта”: История развития концепта и его интерпретации в романе Т.Драйзера «Американская трагедия» *Международный научно-исследовательский журнал*. 2017.
53. Попович Л. Новий погляд на стереотип як основну одиницю когнітивного аналізу мовної картини світу *Мова і культура* Київ, 2007. С. 75–86.
54. Пригодій О.С. Концепт у сучасній перекладацькій науці *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. Вип. 40. С. 84–86.
55. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики 2008. 332 с

56. Прозоров В.Г. Основы теории и практики перевода с английского языка на русский. Москва, 1998. 221 с.
57. Рабеев С.К.Б. Философское и лингвистическое значение концепта «американская мечта» *Вестник ВГУ. Серия: Филология. Журналистика*. 2017. Вып. 2. С. 57–58.
58. Рабеев С.К.Б., Чугунов Д.А. Теоретическая модель «американской мечты» в литературоведении *Вестник ВГУ. Серия: Филология. Журналистика*. 2018 Вып. 4, С. 75–78.
59. Розвод Е. Концептуальний аналіз як стрижневий метод дослідження концепту *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. С. 61 – 67.
60. Селиванова Е.А. Когнитивная ономазиология Киев, 2000. 248 с.
61. Скаб М.Б. Граматичні засоби вираження концепту *Лінгвістичні студії* [зб. наук. праць] / уклад. А. Загнітко. Донецьк, 2007. Вип. 15. С. 75–80.
62. Слободян М. Методика концептуального аналізу у сучасній лінгвістиці *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. Збірник наукових праць. 2009. Вип. 17. С. 104–115.
63. Степанов Ю.С. Константы: Словарь русской культуры. Москва, 1997. 824 с.
64. Стернин И.А. Методика исследования структуры концепта *Методологические проблемы когнитивной лингвистики*. 2001. С. 58–65.
65. Сторчак О.Г. Структура лінгвокогнітивного і лінгвокультурного концепту. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]*. Сер. : Філологічна. 2013. Вип. 37. С. 271-273.
66. Фесенко Т.А. Специфика национального культурного пространства в зеркале перевода. Тамбов, 2002.
67. Хроленко А.Т. Основы лингвокультурологии : учеб. пособие [под ред. В. Д. Бондалетова]. Москва, 2004. 184 с

68. Чурилина Л.Н. Лексическая структура текста как ключ к реконструкции индивидуальной картины мира *Изменяющийся языковой мир*. Тезисы докладов международной научной конференции. 2001. С. 103–105.
69. Шебуренкова Т.В. Концепт свободи як один із компонентів міфу про американську мрію у романі Пола Остера "Левіафан" *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Сер. : Філологія. Літературознавство. 2010. Т. 141, Вип. 128. С. 116-119.
70. Ярич М.В. Концептуальний аналіз як метод лінгвістичних досліджень *Науковий вісник Чернівецького університету: Германська філологія*. 2014. Вип. 692. С. 345–347.
71. Adams J.T. *The Epic of America*. Safety Harbor, FL, 2001.
72. American Dilemmas and the American Dream. (2018). *The American Dream in Black and White*, 1–13.
73. Bragg J., Drayton M. *The American Dream*. – London, 2004.- 64 p.
74. Cullen, J. *The American Dream: A Short History of an Idea that Shaped a Nation*.
75. Keshmiri, F. The Disillusionment of F. Scott Fitzgerald's Dreams and Ideals in *The Great Gatsby*. *Theory and Practice in Language Studies*, 2016, 6(6), 1295.
76. Ladyka, Olha *Lexical realization of the concept AMERICAN DREAM in 16-19th centuries*. 2019
77. Pierini, P. *Simile in English: from description to translation*. Clac Círculo. 2007. Vol. 29. P. 29–43.
78. Slavova, L., & Borysenko, N. (2018). *Rendering Cultural Information In Translation: English – Ukrainian Direction*. *Odessa Linguistic Journal*, 11, 167–173.

Джерела ілюстративного матеріалу

79. Фіцджеральд Ф. С. Великий Гетсбі (Переклад М.Пінчевського) / Френсіс Скотт Фіцджеральд. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1164> (дата звернення 14.11.20).

80. Фіцджеральд Ф. Ніч Лагідна (Переклад М.Пінчевського) / Френсіс Скотт Фіцджеральд. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=1166> (дата звернення 24.04.20).
81. Fitzgerald F. S. The Great Gatsby / Fransis Scott Fitzgerald URL: <http://gutenberg.net.au/ebooks02/0200041h.html> (дата звернення 23.04.20).
82. Fitzgerald F. S. Tender Is the Night / Fransis Scott Fitzgerald URL: <http://gutenberg.net.au/ebooks03/0301261h.html> (дата звернення 25.04.20).

Довідкова література

83. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва, 1966. 608 с.
84. Бондаренко А.І. Художній текст в інтерпретаційному вимірі (лінгвостилістичний аспект): Посібник. Ніжин, 2008. 226 с.
85. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.

Інтернет–джерела

86. Борисова Е.Б. Метафора как лингвопоэтический приём создания образа персонажа и реализации романтической концепции двоемирия (на материале романа Ф.С. Фитцджеральда «Великий Гэтсби») URL: <https://goo.gl/Tmf2XG> (дата звернення 27.04.2020).
87. Карлина А.Н. К вопросу о переводе концепта // Материалы V Международной студенческой научной конференции «Студенческий научный форум» URL: <http://scienceforum.ru/2013/article/2013006388> (дата звернення: 26.05.2020).
88. Павлюк Т.П. Логічні та образні порівняння у сучасному поетичному тексті. URL: <http://intkonf.org/pavlyuk-tp-logichni-ta-obrazni-porivnyannya-usuchasnomu-poetichnomu-teksti/> (дата звернення: 10.11.2019).
89. Словник літературознавчих термінів. URL: <http://www.ukrlit.net/info/dict/index.html> (дата звернення 25.02.2019).

90. Сніховська І.Е. Вербалізація лінгвокультурного концепту "Американська мрія
*Двадцять четверта всеукраїнська практично-пізнавальна
інтернет-конференція* URL: shorturl.at/aowIZ (дата звернення 25.02.2020).
91. Robert J. Shiller. The Transformation of the 'American Dream' URL:
<https://www.nytimes.com/2017/08/04/upshot/the-transformation-of-the-american-dream.html> (дата звернення: 20.11.2020).
92. Todd Z., Clark D.H. When Is a Dead Rainbow Not Like a Dead Rainbow?
Investigating Differences between Metaphor and Simile. Researching and Applying
Metaphor / ed. by L. Cameron and G. Low. URL: <http://stuttercut.org/Simile.pdf>
(дата звернення: 10.10.2019).

ДОДАТКИ

Основні способи перекладу метафор (на матеріалі англо-українських перекладів романів Ф.С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі» та «Ніч лагідна»)

Спосіб перекладу метафор	Приклад
Пошук прямого відповідника	<p align="center"><i>The night had drawn the color from her face — she was pale as pale now, she was a white carnation left after a dance [82]</i></p> <p align="center"><i>Ніч знебарвила її обличчя, вона була зовсім бліда — біла гвоздика, забута після балу [80].</i></p>
Кон-текстуальна заміна метафори	<p align="center"><i>I thought he knew something about breeding, but he wasn't fit to lick my shoe [81].</i></p> <p align="center"><i>Я вважала, що він людина вихована, а виявилось, що він і нігтя мого не вартий [79].</i></p>
Додавання / вилучення лексичних елементів	<p align="center"><i>Rosemary had never done much thinking, save about the illimitability of her mother's perfections, so this final severance of the umbilical cord disturbed her sleep[82].</i></p> <p align="center"><i>Розмері не мала схильності до тривалих роздумів — окрім хіба тих випадків, коли подумки славословила свою матір,— але цієї ночі <u>нарешті обірвалася пуповина, що зв'язувала її з матір'ю, тому її і не спалося</u> [80].</i></p>
Заміни на лексичному та / або морфологічному рівні	<p align="center"><i>Her voice is full of money...That was it. I'd never understood before. It was full of money – that was the inexhaustible charm that rose and felt in it, the jingle of it, the cymbals' song of it [81].</i></p> <p align="center"><i>У її голосі <u>відчувається дзвенкіт грошей</u>... І так воно й було. Тільки тепер я зрозумів це. В її голосі дзвенькали гроші – ось що безнастанно вабило в його чарівних переливах, <u>дзвенькіт металу, переможна сила кимвалів</u> [79].</i></p>

Спосіб перекладу метафор	Приклад
Смисловий розвиток	<p><i>But Tommy is a watch-dog about the Divers [82].</i></p> <p><i>А Томмі, знаєте, за Дайверів горло перегризе [80].</i></p>

Частота застосування способів перекладу різних типів метафор (на матеріалі перекладу М.Пінчевського романів Ф.С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі» та «Ніч лагідна»)

Спосіб перекладу Тип метафор	Стерта метафора	Традиційна метафора	Авторська метафора	Розгорнута метафора
Пошук прямого відповідника	78 %	24 %	82 %	80 %
Контекстуальна заміна	22 %	66 %	-	-
Додавання / вилучення лексичних елементів	-	5 %	8 %	10 %
Заміни на лексичному та / або морфологічному рівні	-	5 %	7 %	6 %
Смисловий розвиток	-	-	3%	4 %

Основні способи перекладу порівнянь (на матеріалі англо-українських перекладів романів Ф.С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі» та «Ніч лагідна»)

Спосіб перекладу порівнянь	Частотність використання	Приклад
Пошук прямого відповідника	68%	<p align="center"><i>Gatsby, pale as death, with his hands plunged like weights in his coat pockets, was standing in a puddle of water glaring tragically into my eyes [81].</i></p> <p align="center"><i>Гетсбі — блідий як смерть, руки, мов чавунні гирі, в кишенях піджака — стояв у калюжі й дивився на мене трагічними очима [79].</i></p>
Додавання лексичних елементів	17%	<p align="center"><i>Daisy and Jordan lay upon an enormous couch, like silver idols, weighing down their own white dresses against the singing breeze of the fans [81].</i></p> <p align="center"><i>Дейзі й Джордан лежали на величезній тахті, мов два срібних ідоли, притримуючи свої білі сукні, що тріпотіли під співучим повіом вентиляторів [79].</i></p>
Смисловий розвиток	7%	<p align="center"><i>As they talked <u>the heads waved gracefully about above their dark tailored suits, rather like long-stemmed flowers and rather like cobras' hoods</u> [82].</i></p>

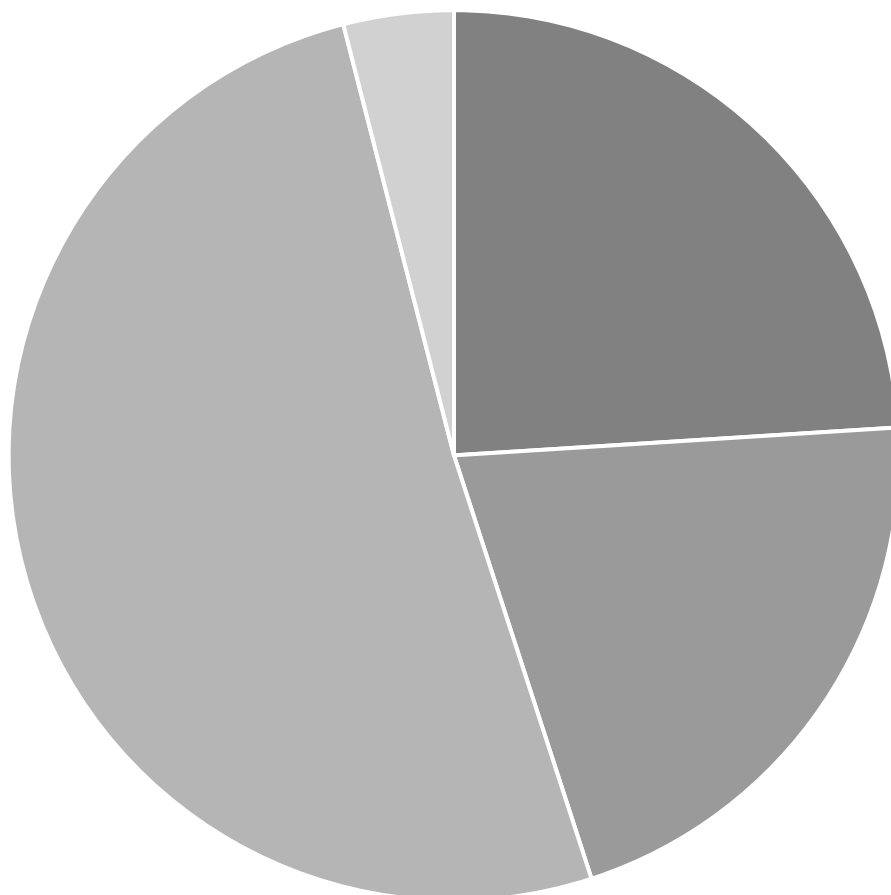
		<p><i>Коли вони розмовляли, <u>голівки погойдувалися</u>, над елегантними темними костюмами, <u>мов квіти на довгих стеблинах</u>, чи, скоріше, <u>мов готові до бою кобри</u> [80].</i></p>
Вилучення порівняння	5%	<p><i>The late afternoon sky bloomed in the window for a moment like the blue honey of the Mediterranean — then the shrill voice of Mrs. McKee called me back into the room.</i></p> <p><i>Надвечірнє небо за вікном на мить заяскріло медяною блакиттю Середземного моря, але пронизливий голос місіс Маккі відразу повернув мене до вітальні.</i></p>
Описовий переклад	3%	<p><i>She would seize the topic and rush off with it, feverishly surprised with herself — then bring it].back and relinquish it abruptly, almost timidly, like an obedient retriever, having been adequate and something more [82].</i></p> <p><i>Ніколь раптово підхоплювала нитку бесіди й починала торохтіти без утину,.. , а потім так само раптово замовкала, майже злякано, немов слухняний мисливський собака, який виконав усе, що від нього вимагалось, та ще й навіть трохи перестарався [80].</i></p>

Основні способи перекладу епітетів (на матеріалі англо-українських перекладів романів Ф.С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі» та «Ніч лагідна»)

Спосіб перекладу епітетів	Частотність використання	Приклад
Пошук прямого відповідника	45%	<p align="center"><i>There was so much to read for one thing and so much fine health to be pulled down out of the young breath-giving air [81].</i></p> <p align="center"><i>Передусім я візьмуся за книжки, я читатиму їх одну за одною, а ще — набиратимуся сили й здоров'я, п'ючи на повні груди свіже, живлюще повітря [79].</i></p>
Додавання лексичних елементів	10%	<p align="center"><i>She was too beautiful to be real [82].</i></p> <p align="center"><i>Вона була занадто гарна, щоб повірити своїм очам [80].</i></p>
Трансмодуляція	20%	<p align="center"><i>I began to like New York, the racy, adventurous feel of it at night and the satisfaction that the constant flicker of men and women and machines gives to the restless eye [81].</i></p> <p align="center"><i>Я починав любити Нью-Йорк, загадкову, збудливу жвавість його вечорів, безнастанне мигтіння людей та машин, яке так тішить допитливе око [79].</i></p>

Смисловий розвиток	5%	<p><i>He found her excitingly desirable [81].</i></p> <p><i>Дейзі зачарувала його, заповонила всі його помисли й почуття [79].</i></p>
Описовий переклад	10%	<p><i>Gatsby indicated a gorgeous, scarcely human orchid of a woman who sat in state under a white plum tree [81].</i></p> <p><i>Гетсбі показав на сліпучу красуню, схожу більше на орхідею, аніж на жінку, що сиділа у величній позі під розлогою сливою [79].</i></p>

**Засоби вербалізації концепту «Американська мрія» в романах
Ф.С. Фіцджеральда «Великий Гетсбі» та «Ніч лагідна»**

- Метафори 24%
- Порівняння 21%
- Епітети 51%
- Інше (окремі слова, фразеологізми) 4%